

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Problémy spojené s přechodem ze života
v dětském domově do života mimo něj**

Iva Vokurková

Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Turková, CSc.

Praha 2011

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. 6. 2011

.....

podpis

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala pár lidem, bez nichž bych svou bakalářskou práci nedokázala napsat. Konkrétně se jedná o poděkování PhDr. Miloslavě Turkové, CSc. za její připomínky, cenné rady a trpělivost při vedení této práce, dále pak Bc. Tomáši Kahanovi, řediteli Dětského domova ve Frýdlantu v Čechách, jenž mi poskytl nemálo informací o dané problematice a taktéž svému příteli Radku Schwarzovi, stejně jako své rodině a přátelům za podporu, kterou mi při realizaci výzkumu i při psaní bakalářské práce poskytovali a v neposlední řadě bych zde ráda poděkovala všem respondentům za jejich ochotu podělit se se mnou o svůj životní příběh.

OBSAH

Úvod	1
1. Teoretická část	3
1.1 Systém náhradní péče v České republice	5
1.1.1 Náhradní rodinná péče	5
1.1.2 Náhradní výchovná péče	8
1.2 Život v dětském domově	12
2. Empirická část	15
2.1 Metodický přístup	15
2.2 Etika výzkumu	17
2.3 Postup při analýze	18
2.4 Interpretace dat	18
2.4.1 Charakteristika respondentů	19
2.4.2 Okolnosti odchodu z dětského domova	22
2.4.3 Studium a jeho výběr	23
2.4.4 Bydlení po odchodu z dětského domova	24
2.4.5 Podpora a pomoc	25
2.4.6 Hospodaření a další aspekty	27
2.4.7 Vztahy	29
2.4.8 Nejzásadnější problém	33
Závěr	35
Seznam použitých zdrojů	38
Literatura	38
Legislativa	40
Elektronické zdroje	41
Seznam příloh	42
Příloha č. 1 – Ukázka rozhovoru	43
Příloha č. 2 – Legislativa očima zúčastněného	49

ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila problémy, s nimiž se potýkají mladí lidé, kteří zpravidla ve svých 18 až 19 letech musí opustit dětský domov (dále jen DD), v němž vyrůstali a kteří se musí naučit žít v normálním, tzn. dospělém světě.

Každý mladý člověk, který dříve nebo později opouští svůj původní domov, v němž strávil období dětství a dospívání, se na počátku cesty k samostatnému dospělému životu potýká s jistými problémy. Většině mladých lidí pomáhá v prvních letech osamostatňování se jejich rodina. A pokud se jedná o rodinu funkční¹, bývá tato životní etapa zvládána obvykle bezproblémově ze strany obou generací, tedy ze strany mladých dospělých i jejich rodičů. Jinak je tomu však u lidí, kteří opouští místo svého dětství a mládí v DD. Po svém odchodu, který je zákonem stanoven², se již – na rozdíl od mladých dospělých opouštějících rodinné prostředí – nikdy nemohou vrátit. Je to pro ně tím pádem i významnější zlomový okamžik³ a „téměř ze dne na den se ocitají v „reálném světě““⁴, tedy v prostředí, ve kterém se ne vždy dokáží dobře orientovat a adaptovat, přičemž se potýkají s nejrůznějšími problémy.

Problémy při přechodu k dospělosti a samostatnosti⁵ bývají hned v několika oblastech – při hledání nového bydlení a zaměstnání, učení se chodu domácnosti a hospodaření s financemi, stejně jako při zajištění si stravování či zvládání mezilidských vztahů (ať už partnerských, kamarádských, sousedských či jiných).

S opuštěnými dětmi, jež z jakéhokoli důvodu⁶ nemohly vyrůstat ve své původní rodině, se setkáváme snad po celou dobu existence lidstva. Situace těchto dětí nebyla nikdy snadná a musela se podle dobové situace nějakým způsobem řešit. Přitom vždy bylo a stále

¹ Srv. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 1997, s. 131 – 135 (kap. IX. Idea funkční rodiny); PONČÍKOVÁ, Eva. *Socializace raně dospělých jedinců po odchodech z dětských domovů*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

² Podle § 1, odst. 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů je ústavní výchova poskytována klientům „zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let,“ nicméně jak dále uvádí tento zákon v § 2, odst. 6: „Zařízení může poskytovat plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní a ochranné výchovy, připravující se na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let...“

³ Přechod do samostatného života se samozřejmě týká téměř všech jedinců, ale pro ty, kteří prožili své dětství a dospívání v DD, je tato situace obtížnější než pro ty, kteří vyrůstali v rodině. V souvislosti se zlomovými životními okamžiky se dá hovořit o tzv. přechodových rituálech. Srv. GENNEP, Arnold van. *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*. Praha: Lidové noviny, 1997.

⁴ BÁRTOVÁ, Lenka. *Představy a realita mladistvých o začlenění se do běžného života po opuštění dětského domova*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, s. 34.

⁵ Srv. VESELÁ, Jana. *Životní šance mladistvých po odchodu z dětského domova*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filosofická fakulta.

⁶ Důvody mohou být různé, je možno je rozdělit v podstatě do tří kategorií – rodiče se nechtějí, nemohou nebo neumí postarat. Srv. BÁRTOVÁ, Lenka. *Představy a realita mladistvých o začlenění se do běžného života po opuštění dětského domova*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

je důležité postarat se o tyto jedince po celou dobu jejich dětství a dospívání, ale neméně důležité bylo a je pomoci jim vstoupit do dospělého samostatného života. Konečně toho, že je třeba se postarat o opuštěné děti až do doby, než jsou schopny se samostatně postavit do života, si byly vědomy už ve druhé polovině 19. století představitelky českých ženských charitativních spolků⁷.

Téměř každý cítí určitou solidaritu s dětmi, které byly negativně ovlivněny v důležité fázi života, a to v socializaci⁸ (tímto pojmem je myšlen „proces vývoje od stadia bezmocného novorozence až po osobu, která si dobře uvědomuje sebe samu a orientuje se ve své vlastní kultuře“⁹) v rámci své původní rodiny¹⁰, která je považována za základ společnosti¹¹. Takovýmto základem společnosti je však samozřejmě pouze správně fungující rodina, tedy taková, v níž se nesetkáme se závažnými problémy, jako například s alkoholismem, závislostí na drogách, zneužíváním či se zanedbanou péčí o děti. Pokud v původní rodině existují podobné problémy, musí se hledat náhradní řešení, a to poskytuje mj. systém náhradní rodinné a náhradní výchovné péče, jehož důležitou složkou jsou i DD. A právě na situaci čerstvých absolventů DD na prahu dospělosti jsem se zaměřila ve své bakalářské práci, přičemž jsem se pokusila podat především jejich pohled na prožívanou situaci a na řešení problémů spojených s odchodem z DD.

⁷ Srv. LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999; NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999; TURKOVÁ, Miloslava. *Die Wohltätigkeit und humanitären Aktivitäten der Frauen in BEŇUŠKOVÁ, Zuzana, SALNER, Peter, et al., Stabilitäten und Wandel in der Grossstadt*. Bratislava, 1995, s. 57 – 65.

⁸ Srv. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001; KAJŇÁKOVÁ, Zuzana. *Integrace mládeže z dětského domova do společnosti*. Praha, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd; MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006; MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON, 2002.

⁹ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 39.

¹⁰ OPLUŠTILOVÁ, Zuzana. *Nový život po odchodu z dětského domova*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta; PETRÁŠKOVÁ, Aneta. *Ke vstupu do života u dětí z dětských domovů*. České Budějovice, 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita, Teologická fakulta; PONČÍKOVÁ, Eva. *Socializace raně dospělých jedinců po odchodech z dětských domovů*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

¹¹ MURPHY, Robert F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: SLON, 1998, s. 87.

1. TEORETICKÁ ČÁST

O problematice DD jako takové existuje řada publikací, například práce Matějčka¹², Matouška¹³ či Škoviery¹⁴, ale konkrétně mnou zkoumané problematice se věnují spíše pouze (již obhájené) bakalářské¹⁵ a diplomové¹⁶ práce, se kterými jsem se seznámila; svůj projekt jsem samozřejmě uchopila poněkud jinak – soustředila jsem se na etapu adaptace absolventů DD krátce po odchodu z tohoto zařízení, z pohledu samotných aktérů, a to hned v sedmi problémových rovinách¹⁷.

DD mohou svým klientům poskytnout jakousi teoretickou a zčásti i praktickou přípravu na budoucí samostatný život, ale samozřejmě je to jiné než v rodině. Navíc každý DD přistupuje k realizaci této přípravy jinak – některé DD dokonce pouze v minimální, zákonem nastavené, míře, kdy svým klientům dají pouze určitý finanční obnos či věcný dar tzv. do začátku a poskytnou jim zákonem stanovenou poradenskou pomoc zaměřenou na hledání bydlení a zaměstnání¹⁸. Přičemž se pak již tyto méně prospěšné DD tolik nezabývají tím, že se o sebe takovíto mladí lidé neumí postarat, protože po celou dobu pobytu v DD za ně téměř vše dělali zaměstnanci zařízení.

Na druhé straně však existují DD, které děti učí samostatnosti již v průběhu života zde – děti a klienti¹⁹ sami uklízí, perou si, žehlí, pomáhají vychovatelům s vařením, chodí nakupovat či si shánějí brigády, čímž se učí znát hodnotu peněz. DD je také často podporují

¹² MATĚJČEK, Zdeněk, et al. *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999.

¹³ MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: SLON, 1995.

¹⁴ ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: Teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha: Portál, 2007.

¹⁵ BÁRTOVÁ, Lenka. *Představy a realita mladistvých o začlenění se do běžného života po opuštění dětského domova*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta; DOLEŽALOVÁ, Marta. *Odchod z dětského domova po ukončení ústavní výchovy*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta; KAJŇÁKOVÁ, Zuzana. *Integrace mládeže z dětského domova do společnosti*. Praha, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd; OPLUŠTILOVÁ, Zuzana. *Nový život po odchodu z dětského domova*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta; PETRÁŠKOVÁ, Aneta. *Ke vstupu do života u dětí z dětských domovů*. České Budějovice, 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita, Teologická fakulta; TOMEKOVÁ, Kateřina. *Příprava dětí v dětských domovech na odchod „do života“*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

¹⁶ KOPŘIVOVA, Lenka. *Odchod dětí z dětského domova*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta; PONČÍKOVÁ, Eva. *Socializace raně dospělých jedinců po odchodech z dětských domovů*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta; VESELÁ, Jana. *Životní šance mladistvých po odchodu z dětského domova*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filosofická fakulta; ZÁHRADNÍČKOVÁ, Radka. *První rok po odchodu z dětského domova*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

¹⁷ Viz kapitolu Interpretace dat.

¹⁸ Podle § 33 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů může být dítěti při odchodu z DD poskytnuta „věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek v hodnotě nejvýše 15 000 Kč. Dále se dítěti ... poskytuje poradenská pomoc se zajištěním bydlení a práce...“

¹⁹ Dítětem je myšlena osoba nepřesahující věk patnácti let, klientem pak nezaopatřená osoba starší patnácti let.

v tom, aby si peníze ukládali na účet, například na stavební spoření. Důležité je též vzdělávání, tedy příprava na budoucí povolání – jako rodiče radí dětem s výběrem školy, tady mají tuto roli zaměstnanci DD a dohlíží samozřejmě i na školní prospěch. Stejně tak dostatečně dopředu zaměstnanci s klienty řeší, jak to bude s jejich bydlením a zaměstnáním (či dokončením studia) poté, co DD opustí²⁰. Zároveň DD často spolupracují s různými organizacemi²¹, které v rámci svých projektů²² například pořádají pro klienty DD besedy, kde se například dozví, jak se zařizují různé záležitosti na úřadech či jak se píše životopis; stejně jako semináře, které jim pomáhají zlepšit znalost cizích jazyků či práci s počítačem a internetem. I přes leckdy výbornou přípravu se však všichni klienti po odchodu z DD více či méně potýkají s různými problémy.

Nejzákladnější problém při osamostatňování se představuje dle mého názoru hledání bydlení a zaměstnání – s tímto jim ze zákona pomáhá DD (např. ve spolupráci se sociálními pracovníky), a to v některých případech více, v jiných méně²³. Co se týče bydlení, mají odcházející klienti více možností²⁴. Existuje nemálo případů, v nichž se vrací do své biologické rodiny, pokud nějakou mají. Ne vždy však tento krok bývá šťastným, protože přeci existovaly důvody, proč v této rodině děti nemohly vyrůstat. Dalšími často využívanými možnostmi jsou například domy na půli cesty²⁵, ubytovny (i ty poskytované zaměstnavatelem), bydlení s partnerem či podnájem nebo v méně šťastném případě azylové domy. Velmi dobrou možností je podle mě bydlení v tzv. startovacích či cvičných bytech;

²⁰ Bydlení a zaměstnání s klienty řeší i ty méně prospěšné DD, protože jim to ukládá zákon (viz pozn. č. 18).

²¹ Srv. TOMEKOVÁ, Kateřina. *Příprava dětí v dětských domovech na odchod „do života“*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

²² Některé z těchto projektů jako *Krok do života*, *Můj byt*, *Najdi svůj směr*, *Nejste na to sami*, *Pod křídly*, *Řidičské průkazy*, *Startovné do života*, *Šance pro budoucnost*, *Vstup do života* či *Život nanečisto* lze nalézt v následujících pracích: KOPŘIVOVÁ, Lenka. *Odchod dětí z dětského domova*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta; PETRÁŠKOVÁ, Aneta. *Ke vstupu do života u dětí z dětských domovů*. České Budějovice, 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita, Teologická fakulta; ZAHRADNÍČKOVÁ, Radka. *První rok po odchodu z dětského domova*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

²³ Minimální pomoc poskytují DD v podobě rad, jak si bydlení a zaměstnání sehnat, v lepších případech jim s tímto aktivně pomáhají – např. kvůli zajištění bydlení a práce pro klienta volají zaměstnanci DD svým známým, zda náhodou neví o nějakém volném pracovním místě či o nějakém výhodném bydlení nebo jim pomáhají sehnat místo v domovech na půli cesty, apod.

²⁴ Srv. BÁRTOVÁ, Lenka. *Představy a realita mladistvých o začlenění se do běžného života po opuštění dětského domova*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta; OPLUŠTILOVÁ, Zuzana. *Nový život po odchodu z dětského domova*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta; PETRÁŠKOVÁ, Aneta. *Ke vstupu do života u dětí z dětských domovů*. České Budějovice, 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita, Teologická fakulta; ZAHRADNÍČKOVÁ, Radka. *První rok po odchodu z dětského domova*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

²⁵ Domy na půli cesty nabízejí mladým lidem na odchodu z DD přechodné bydlení, nejčastěji maximálně na dobu jednoho roku či dvou let. Zdejší zaměstnanci mladým lidem pomáhají zvládat různé situace, se kterými se na počátku tzv. nového života potýkají. Srv. např. RÝPAROVÁ, Tereza. *Domy na půl cesty a problematika integrace mladých dospělých bez domova do společnosti*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií.

tyto jsou zřizovány často při DD, a to pro starší klienty, kteří se chystají DD brzy opustit²⁶. Zpravidla se jedná o samostatnou bytovou jednotku menších rozměrů (např. o garsoniéru či byt 1 + 1); klienti se zde učí sami hospodařit, přičemž mají stále k dispozici rady a pomoc zaměstnanců DD. Tyto přípravné byty však nejsou tak rozšířené, jak by bylo dle mého názoru potřeba.

1.1 SYSTÉM NÁHRADNÍ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE

Systém náhradní péče má na starost děti, které z nějakého důvodu nemohou vyrůstat u svých biologických rodičů. Tuto péči můžeme v České republice rozdělit na náhradní výchovnou péči a náhradní rodinnou péči²⁷. Náhradní výchovná péče „je forma péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány ve vlastní rodině. Nejčastěji jde o péči ústavní...“²⁸. Jako náhradní rodinná péče je potom chápána „forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména adopce (osvojení) a pěstounská péče.“²⁹

1.1.1 Náhradní rodinná péče

Systém náhradní rodinné péče je ošetřen zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Rozlišujeme zde pěstounskou péči, adopci, poručenství a opatrovnictví.

Pěstounská péče

O svěření dítěte do pěstounské péče³⁰ jednotlivci či manželům rozhoduje soud, a to na základě vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Výkon pěstounské péče může být stanoven i jen na přechodnou dobu³¹, a to na „a) dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat, b) dobu, po jejímž uplynutí lze podle § 68a dát souhlas

²⁶ Srv. BÁRTOVÁ, Lenka. *Představy a realita mladistvých o začlenění se do běžného života po opuštění dětského domova*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta; TOMEKOVÁ, Kateřina. *Příprava dětí v dětských domovech na odchod „do života“*. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

²⁷ Srv. MATĚJČEK, Zdeněk, et al. *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. Organizace náhradní rodinné péče, s. 31.

²⁸ MATĚJČEK, Zdeněk, et al. *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. Organizace náhradní rodinné péče, s. 31.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Připravovaná novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů počítá se zprofesionalizováním pěstounské péče, což chce podpořit i Ministerstvo práce a sociálních věcí. Srv. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* (online) 9. 3. 2011 (cit. 16. 6. 2011). *MPSV podpoří profesionalizaci pěstounské péče v ČR*. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/10493/09032011.pdf>>. K této problematice se vyjádřil také jeden z mých respondentů – srv. příloha č. 2.

³¹ Srv. § 27a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

rodiče s osvojením, nebo c) dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení (§ 68)³². Při soudním řízení o pěstounské péči se přihlíží k názoru dítěte, je-li toto přiměřeně staré a rozumově vyspělé. Pěstounská péče může být rozhodnutím soudu i zrušena; pokud o její zrušení požádá pěstoun, je mu vždy vyhověno.

Pěstoun má vůči dítěti jen přiměřená práva a povinnosti oproti vlastním rodičům; pěstoun může například spravovat záležitosti dítěte jen v běžných věcech a nemá vůči němu vyživovací povinnost.

Adopce

Adopcí neboli osvojením je nazývána situace, kdy manželé či jednotlivci přijmou dítě za vlastní. Tito noví rodiče mají poté k dítěti stejný vztah jako rodiče původní, dítě tedy získá jejich příjmení a jejich příbuzní jsou od doby osvojení i příbuznými dítěte³³; adopcí zanikají dosavadní vztahy osvojence s původní rodinou, opatrovníkem či poručníkem.

Adopce je možná pouze u nezletilých dětí a rozhoduje o ní soud, a to pouze v případě, že „osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti“³⁴. Mezi novými rodiči a dítětem musí být přiměřený věkový rozdíl. V soudním řízení o adopci se přihlíží i k názoru dítěte, je-li jej toto schopno. S osvojením musí souhlasit zákonný zástupce dítěte (případně i nezletilý rodič). Souhlasu zákonného zástupce, který je zároveň rodičem dítěte, však není třeba v tom případě, že tento o dítě za posledních minimálně šest měsíců neprojevil zájem (jedná-li se o novorozence, je lhůta dvouměsíční). Pokud se jedná o souhlas s osvojením novorozence, lze jej odvolat „toliko do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí (soudu) do péče budoucích osvojitelů“³⁵.

„Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklad“³⁶ (toto ale neplatí, pokud si dítě osvojuje jeho pěstoun, poručník či jiná osoba, do jejíž výchovy je dítě svěřené). Soud se dále zajímá i o vyjádření lékaře o zdravotním stavu osvojitele i osvojence, vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí i o motivace osvojitele k adopci.

Adopce se rozlišuje na adopci tzv. zrušitelnou a nezrušitelnou. Zrušitelná adopce neboli adopce 1. stupně se nazývá též prostým osvojením a je podmínkou při osvojení dítěte do jednoho roku věku. V případě, že se jedná o zrušitelnou adopci, osvojitelé sice disponují

³² Srv. § 45a odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

³³ Příbuzenství je samozřejmě založeno na biologických vazbách, v tomto případě se jedná spíše o jakési formální role, například rodiče osvojitelů se vůči osvojenci chovají jako babička a dědeček.

³⁴ Srv. § 64 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵ Srv. § 68a téhož zákona.

³⁶ Srv. § 68b téhož zákona.

právy a povinnostmi rodičů a dítě nese jejich příjmení, nicméně údaje v rodném listě dítěte se nemění, jsou tam tedy nadále zapsáni rodiče biologičtí. Takovýto druh adopce je možno z důležitých důvodů zrušit, a to na návrh osvojence či osvojitele. Zrušením osvojení se obnovují původní práva a povinnosti mezi dítětem a jeho biologickou rodinou.

Nezrušitelně osvojené pak mohou být pouze nezletilé děti starší jednoho roku, jedná se o tzv. adopci 2. stupně a v tomto případě již jsou osvojitelé zapsáni do rodného listu dítěte místo jeho biologických rodičů. „Takto mohou osvojit dítě pouze manželé, nebo jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství, a nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. Výjimečně může takto osvojit dítě i osamělá osoba, jestliže jsou jinak předpoklady, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání.“³⁷

Poručenství

Zákon říká, že „jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů“³⁸. V ideálním případě se poručníkem stává osoba, kterou doporučili rodiče dítěte nebo osoba dítěti příbuzná či blízká. Ve výjimečném případě³⁹, kdy se poručníkem dítěte nemůže stát fyzická osoba, se jím stává úřad sociálně-právní ochrany dětí, který také zastupuje dítě do doby, než soud poručníka ustanoví.

Poručník je povinen pravidelně informovat soud o osobě poručence a stejně tak i o jeho jmění (pokud toto nepřesahuje náklady na výchovu a výživu dítěte). Po ukončení funkce poručníka musí tento předložit soudu závěrečný účet ze správy majetku poručence. Podstatnější poručníkova rozhodnutí týkající se poručence musí vždy posoudit soud. Stejně jako u pěstounské péče zde neplatí vyživovací povinnost, nicméně některá práva a povinnosti jsou shodná s právy a povinnostmi rodičů. Dále je pak stejně jako u pěstounské péče možno poručenství zrušit na žádost poručníka, tento může být taktéž ze závažných důvodů ze své funkce odvolán.

³⁷ Srv. § 74 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ Srv. § 78 téhož zákona.

³⁹ Dle informací z Odboru sociální péče o dítě je tímto výjimečným případem myšlena pouze situace, kdy ještě není soudně rozhodnuto. Např.: Dítěti zemře matka, otce nemá v rodném listě, ani ve skutečnosti, nevlastní otec podá návrh k soudu na ustanovení poručníkem, ale prozatím není rozhodnuto. Chlapec nemá způsobilost k právním úkonům a kdyby se něco závažného stalo (např. závažná operace), jakýkoli případ, v němž je potřeba souhlas zákonného zástupce, může být Odbor sociální péče o dítě ustanoven poručníkem dítěte, a to do doby, než bude svěřeno nevlastnímu otci.

Opatrovnictví

„Vedle případu střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem (§ 37 odst. 1), ohrožení majetkových zájmů dítěte (§ 37b), omezení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst. 2) a řízení o osvojení (§ 68b) ustanoví soud opatrovníka též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba.“⁴⁰ Opatrovníkem může být i orgán sociálně-právní ochrany dětí. Konkrétní práva a povinnosti opatrovníka určuje soud, a to podle toho, proč byl opatrovník ustanoven a děje se tak vždy ve prospěch zájmů nezletilého.

1.1.2 Náhradní výchovná péče

Náhradní výchovná péče je ošetřena zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Zmíněnými školskými zařízeními jsou:

- a) diagnostický ústav,
- b) dětský domov,
- c) dětský domov se školou,
- d) výchovný ústav⁴¹.

Tato „zařízení poskytují péči jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, (dále jen „osoby odpovědné za výchovu“) dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou,“⁴² přičemž toto platí i u dítěte, u kterého bylo nařízeno předběžné opatření. O věci rozhoduje soud. „Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí.“⁴³

V zařízeních pro výkon náhradní výchovné péče zpravidla žijí osoby ve věku od 3 do 18 let, ale jak říká zákon, může toto zařízení „poskytovat plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, připravující se na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let (dále jen „nezaopatřená osoba“)⁴⁴, a to

⁴⁰ Srv. § 83 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁴¹ Podobným zařízením je i kojenecký ústav, který však není zařízením školským, nýbrž zdravotnickým a díky tomu patří pod rezort Ministerstva zdravotnictví (na rozdíl od ostatních zde zmíněných zařízení, která patří pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy).

⁴² Srv. § 2 odst. 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁴³ Srv. § 46 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁴ Dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

za podmínek sjednaných ve smlouvě mezi nezaopatřenou osobou a zařízením.⁴⁵ Poskytnutí výše zmíněného přímého zaopatření znamená, že jsou zajištěny následující záležitosti:

- „a) stravování, ubytování a ošacení,
- b) učební potřeby a pomůcky,
- c) úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání,
- d) úhrada nákladů na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud nebyla péče vyžádána zákonnými zástupci dítěte,
- e) kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení,
- f) úhrada nákladů na dopravu do sídla školy.“⁴⁶

Dále mohou být nezaopatřeným osobám hrazeny i:

- „a) potřeby pro využití volného času a rekreaci,
- b) náklady na kulturní, uměleckou, sportovní a oddechovou činnost,
- c) náklady na soutěžní akce, rekreace,
- d) náklady na dopravu k osobám odpovědným za výchovu.“⁴⁷

V těchto zařízeních děti vzdělávají a vychovávají pedagogičtí pracovníci splňující podmínku psychické způsobilosti a dále zde působí i pracovníci nepedagogičtí.

Ať už děti vyrůstají v rodině, náhradní rodinné péči nebo náhradní výchovné péči, mají svá práva a povinnosti. Práva a povinnosti dětí s nařízenou ústavní výchovou jsou uvedena v § 20 odst. 1 a 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Jedno z práv těchto dětí je právo na „udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu a dalšími blízkými osobami“⁴⁸ za podmínek stanovených tímto zákonem, a to formou korespondence, telefonických hovorů a osobních návštěv,⁴⁹ dítě může též přijímat návštěvy i jiných osob než výše uvedených, a to se souhlasem pedagogického pracovníka zařízení. Mezi povinnosti těchto dětí pak patří mj. povinnost „podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda není ovlivněno alkoholem

⁴⁵ Srv. § 2 odst. 6 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁴⁶ Srv. § 2 odst. 7 téhož zákona.

⁴⁷ Srv. § 2 odst. 9 téhož zákona.

⁴⁸ Dle § 116 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku je osobou blízkou „příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.“

⁴⁹ Srv. § 20 odst. 1 písm. n) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

nebo jinou návykovou látkou.⁵⁰ V daném zákoně jsou také uvedena práva a povinnosti ředitele zařízení, a to v § 23 a 24; stejně jako práva a povinnosti osob odpovědných za výchovu dítěte (§ 26). Dále jsou tu vymezeny tresty a odměny pro děti, a to v § 21; takováto opatření se zapisují do osobního spisu každého dítěte.

Do těchto zařízení mohou být umístěny i děti s postižením či vadami, pokud stupeň jejich postižení nevyžaduje umístění v ústavu sociální péče. Pro takovéto děti poté musí být zajištěna odpovídající specializovaná péče a mj. pro ně musí být upraven režim. Pokud zde vyrůstá dítě věřící, musí mu být umožněno dodržování jeho náboženských zvyklostí.

„V zařízeních, ve kterých jsou umístěny děti s uloženou ochrannou výchovou, jsou používány speciální stavebně technické prostředky k zabránění útěku těchto dětí,⁵¹ dále pak je zde možno za stejným účelem využívat audiovizuální systémy.

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je zpravidla prvním místem, v němž se octne dítě, u kterého byla nařízena ústavní výchova. Děti zde prochází kompletním vyšetřením a na jeho základě (stejně jako na základě volné kapacity jednotlivých zařízení v daném územním obvodu) bývají následně umístěny do dětského domova, dětského domova se školou či do výchovného ústavu. Výjimky představuje následující – „diagnostický ústav může poskytovat péči též dětem, o jejichž umístění v důsledku jejich poruch chování požádali zákonní zástupci dítěte“⁵² (v takovém případě se jedná o preventivní výchovnou péči), dále pak se diagnostický ústav stará i o děti na útěku z jiných zařízení či o děti „na útěku od osob odpovědných za výchovu, a to na základě rozhodnutí soudu o předběžném opatření“⁵³.

Základní organizační jednotku diagnostického ústavu představuje výchovná skupina, která může mít zpravidla 4 až 8 dětí; takovéto skupiny jsou v diagnostickém ústavu vždy minimálně tři. Některé diagnostické ústavy dělí děti do skupinek podle věku a pohlaví.

Diagnostický ústav plní pro děti úkoly diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné, sociální, organizační (s ohledem na další umístění dítěte) a koordinační (směrem k dalším osobám a orgánům pečujícími o děti).

Dítě bývá v diagnostickém ústavu zpravidla po dobu osmi týdnů. Výjimečně může diagnostický ústav umístit dítě do dalšího zařízení bez předchozího pobytu zde. Do dalšího

⁵⁰ Srv. § 20 odst. 2 písm. f) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁵¹ Srv. § 15 odst. 1 téhož zákona.

⁵² Srv. § 7 odst. 1 téhož zákona.

⁵³ Srv. § 6 odst. 3 téhož zákona.

zařízení přechází dítě spolu se svými osobními věcmi a dokumentací (mj. s programem rozvoje osobnosti). „Při umíst'ování dítěte se dbá na umístění dítěte co nejbliže bydlišti osob odpovědných za výchovu nebo zákonných zástupců, pokud by tím nebyl ohrožen mravní vývoj dítěte.“⁵⁴

Dětský domov

Dětský domov pečuje o děti dle jejich individuálních potřeb a plní úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. V těchto institucích vyrůstají děti s nařízenou ústavní výchovou bez závažnějších poruch chování a navštěvují školu mimo dětský domov. Dětem zde vyrůstajícím bývá zpravidla od tří do osmnácti let⁵⁵; v dětském domově mohou žít také nezletilé matky se svými dětmi.

Základní organizační jednotkou je v DD rodinná skupina, která mívá minimálně šest a maximálně osm dětí různého věku a pohlaví. Sourozenci bývají zpravidla zařazeni do stejné rodinné skupiny. V jednom areálu dětského domova mohou být zpravidla minimálně dvě rodinné skupiny, naopak maximálně jich může být šest. Nejvyšší možný počet dětí v jednom DD je tedy 48⁵⁶.

Dětský domov se školou

Do dětského domova se školou bývají umíst'ovány děti se závažnou poruchou chování nebo s duševní poruchou vyžadující výchovně léčebnou péči. Dále zde mohou žít nezletilé matky se svými dětmi, pokud tyto matky splňují kritéria uvedená v předchozí větě.

Co se týče základní organizační jednotky, je v dětských domovech se školou stejná jako v dětských domovech, tedy rodinná skupina, pouze s tím rozdílem, že v této skupině bývá od pěti do osmi dětí. Zpravidla zde bývají děti od svých šesti let do ukončení povinné školní docházky; „nemůže-li se dítě po ukončení povinné školní docházky pro pokračující závažné poruchy chování vzdělávat ve střední škole mimo zařízení nebo neuzavře-li pracovněprávní vztah, je přeřazeno do výchovného ústavu“⁵⁷.

⁵⁴ Srv. § 5 odst. 13 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁵⁵ Viz pozn. č. 2.

⁵⁶ Podle zákona tedy může být v DD maximálně 48 dětí, ale v jednom z DD, s jejichž absolventy jsem uskutečňovala rozhovory, má dětí 56, a to v sedmi rodinných skupinách po osmi dětech. Toto je však zákonem umožněno – srv. § 4 odst. 6 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, který říká: „Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ... může na žádost ředitele nebo zřizovatele zařízení v odůvodněných případech udělit výjimku...“

⁵⁷ Srv. § 13 odst. 6 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Výchovný ústav

Ve výchovném ústavu bývá pečováno o klienty starší 15 let, kteří mají závažné poruchy chování. Výjimečně sem mohou být umístěny i děti starší 12 let, jež mají natolik narušené vzorce chování, že nemohou vyrůstat v dětském domově se školou. Výchovný ústav má funkci výchovnou, vzdělávací a sociální.

Základní organizační jednotku ve výchovném ústavu představuje výchovná skupina, jež mívá od pěti do osmi dětí. Takovýchto výchovných skupin může být v jednom areálu výchovného ústavu zpravidla od dvou do šesti, přičemž děti jsou do nich zařazovány s ohledem na své potřeby.

1.2 ŽIVOT V DĚTSKÉM DOMOVĚ

V DD jsou stejně jako i v jiných školských zařízeních zaměstnávání pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci, přičemž „pedagogičtí pracovníci⁵⁸ ... vzdělávají a vychovávají děti a klienty v souladu s cíli výchovy a vzdělávání“⁵⁹ a „nepedagogickým pracovníkem se rozumí zaměstnanec ..., který vykonává jinou činnost než činnost uvedenou v § 18 a splňuje kvalifikační předpoklady a požadavky stanovené pro výkon povolání zvláštním právním předpisem nebo stanovené zaměstnavatelem“⁶⁰

Kromě toho, že jsou práva a povinnosti dětí, klientů i zaměstnanců ošetřeny zákonem, věnuje se specifikaci těchto otázek zpravidla i vnitřní řád DD. Zákon i vnitřní řád zařízení poté stanovují i možné tresty při porušení povinností klientů. Podle výpovědi respondentů byly nejčastějšími tresty zákaz vycházek či zákaz sledování televize.

V popisu toho, jak to v DD může vypadat, čerpám z informací poskytnutých především respondenty, kteří jsou absolventy jednoho konkrétního severočeského DD. V tomto zařízení panuje v porovnání s ostatními poněkud přísnější režim; nejvíce informací mám od respondentky, která je již tři roky mimo DD, takže se situace za tu dobu mohla změnit. Zároveň je nutno dodat, že této mé hlavní informátorce bylo v době odchodu z DD necelých 19 let, je tudíž dost dobře možné, že pro starší klienty platil režim poněkud jiný.

V tomto konkrétním DD jsou tři rodinné skupiny zpravidla po osmi dětech, každá z nich má pro sebe jedno patro vilky, v níž DD sídlí. Každou z rodinek mají na starosti dva vychovatelé, přičemž se tito střídají po dvanáctihodinové směně. Snídaně i večere probíhaly vždy v rámci té které rodinky, nicméně na obědy chodily děti ve školní dny do tzv. centrální

⁵⁸ Srv. § 2 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

⁵⁹ Srv. § 18 odst. 1 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁶⁰ Srv. § 19 odst. 1 téhož zákona.

kuchyně v přízemí DD, a to z toho důvodu, že každému končilo vyučování v jiný čas. V této centrální kuchyni dostávaly děti i svačiny do školy.

Dle toho, co mi řekla daná respondentka, nejsou v tomto konkrétním DD žádné děti školkového věku, tudíž zde vyrůstají děti až od nějakých šesti let věku.

Pokud budeme hovořit o klientech, kteří nestudovali školu mimo město, v němž se nachází i daný DD, začínal všední den budíčkem v 6.30 a v 7.00 následovala snídaně, za další půl hodinu, tedy v 7.30 se odcházelo do školy. Ihned po skončení školního vyučování se vracel každý klient na oběd do DD, a to i v případě, měl-li poté ještě odpolední výuku. Po obědě se děti převlékly a šly ven, nejčastěji na zahradu DD, kde se buď staraly o záhonky či si hrály, údajně to tam ale žádné dítě moc nebavilo. Kolem čtvrté hodiny odpolední šly potom děti zpátky dovnitř a do 18.00 musely mít hotové úkoly do školy. Právě v oněch 18.00 začínala v každé rodině večeře. Po večeři měly děti do 18.30 čas na vykoupaní se (chlapecká a dívčí koupelna byla v každé rodině zvlášť) a následně se do 19.00 uklízelo. Mezi 19.00 a 19.30 byla každý den nějaká společná aktivita a poté se měnili denní vychovatelé s těmi, kteří přišli na noc. Ve 20.00 nastávala pro všechny děti večerka, což oficiálně znamenalo, že se musí zhasnout a spát; jaká ale byla skutečnost, to prý záleželo na tom kterém vychovateli.

O víkendu byl režim maličko jiný, budíček byl v 8.00, i kdyby byly děti vzhůru dříve, musely být do této hodiny alespoň v klidu na pokojích. Na Silvestra mohly spát až do oběda. O víkendech se dopoledne chodilo na zahradu, na rozdíl od vydatné školní svačiny dostávaly děti zpravidla pouze jablko. Za doby, co byla daná respondentka ještě klientkou DD, dostávaly děti sobotní oběd z centrální kuchyně, ale v neděli si každá rodinka v této kuchyni pouze vyzvedla suroviny, ze kterých si následně sama oběd uvařila (vychovatelé jim zpravidla pouze radili, co a jak mají udělat). V dnešní době chodí podle respondentů děti samy i na nákup těchto potravin. Po obědě se zpravidla chodilo do jedné školní tělocvičny či (ale to méně často) jako ve všedních dnech na zahradu; návrat připadal na 18. hodinu, tedy právě na čas večeře.

V pátek a v sobotu večer se mohly děti dívat do 22.00 na televizi, tedy pokud neměly nějaký zákaz, například za pětku či poznámku donesenou ze školy. Takovéto zákazy ale o Silvestru neplatily. Víkendy byly výjimečné také tím, že učni a středoškoláci měli v sobotu a neděli od 13.00 do 18.00 tzv. vycházky (pro ty, kteří navštěvovali první ročník, toto privilegium platilo pouze v sobotu). Zákaz mohl přijít i zde.

V každé z rodinek byla vždy jednomu člověku určena týdenní služba v kuchyňce, tento měl na starosti umytí, utření a uklizení nádobí po jídle. Co se týče úklidu, každý den si

každá rodinka uklízela své prostory, navíc se po rodinkách střídala týdenní služba na úklid společných prostor celého DD. Každý den se vytíraly pokoje, chodby a i se všude vysávalo. O víkendu, kdy docházelo k většímu úklidu, se i všude utíral prach.

2. EMPIRICKÁ ČÁST

2.1 METODICKÝ PŘÍSTUP

Svůj výzkumný problém jsem zformulovala takto: „Problémy spojené s přechodem ze života v dětském domově do života mimo něj na příkladu absolventů šesti různých DD v severních Čechách“, přičemž si zde pokládám dvě základní výzkumné otázky:

- 1) S kterými problémy se tito mladí lidé potýkají?
- 2) Jak jsou tyto problémy řešeny?

Pro řešení vytyčeného problému ve své bakalářské práci jsem zvolila kvalitativní výzkum, protože právě tento „pomáhá rozumět pozorované realitě“⁶¹. Mnou zvolený výzkumný problém⁶² je podle mě natolik osobní zkušeností a zásadním zlomem v životě jedince, že je potřeba dané situaci řádně porozumět, což lze jen v případě, kdy jsem se dopodrobna zabývala zkušenostmi několika jedinců, a to je možné výhradně v rámci kvalitativního výzkumu. Stejně tak pro mě bylo důležité to, že „cílem konstrukce vzorku v kvalitativním výzkumu je reprezentovat populaci problému“⁶³.

Jelikož jsem se ve svém výzkumu soustředila na „názory... (a) postoje informátora, jeho subjektivní porozumění sociální realitě, jeho prožívání určitých situací“⁶⁴, což jsou informace, které se nedozvím jinde než právě u absolventů DD, vybrala jsem si coby techniku sběru dat rozhovor, který jsem s ústním souhlasem respondentů nahrávala na diktafon.

Konkrétně jsem zvolila rozhovor polostrukturovaný neboli rozhovor s návodem⁶⁵. Tento typ rozhovoru mi dle mého mínění umožnil lepší vhled do názorů a zkušeností respondentů; jeví se mi vhodný také z toho důvodu, že jsem u všech respondentů pracovala se stejnými tématy a tak mi tato volba umožnila jednotlivé výpovědi lépe porovnávat. Návod v mém případě obsahoval tematické okruhy, kterých jsem se při kladení otázek držela, nicméně jejich pořadí pro mě nebylo nikterak rigidní – otázky jsem kladla v kontextu dané situace. V případě potřeby jsem též kladla otázky doplňující.

⁶¹ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002, s. 291.

⁶² „Problémy spojené s přechodem ze života v dětském domově do života mimo něj na příkladu absolventů pěti různých DD v severních Čechách“.

⁶³ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002, s. 304.

⁶⁴ VAŇKOVÁ, Markéta. *Verbální techniky dotazování* (online) (cit. 9. 6. 2011). Dostupné z WWW: <<http://moodle.fhs.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=8839>>

⁶⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 174 – 175.

Svým tematickým okruhům jsem dala následující tzv. pracovní názvy – DD obecně, odchod z DD, studium, přechod do tzv. nového života, reflexe uplynulé doby a obecné informace (pasportizace).

Na začátku rozhovoru jsem se nejprve představila, seznámila respondenta s účelem svého výzkumu, stejně jako s tím, jak zajistím jeho anonymitu, dále jsem jej vždy poprosila o svolení s nahráváním rozhovoru na diktafon. Uvědomuji si, že použití diktafonu mohlo narušit přirozenost interakce, nicméně se domnívám, že v případě, kdy se dotazující snaží udělat maximum pro získání dostatečné důvěry, mohou respondenti zapomenout na to, že tam vůbec nějaký diktafon je. K této skutečnosti podle mě mohlo přispět i to, že jsem použití diktafonu zdůvodnila tím, že je to i proto, abych později nechtěně nezakreslila jimi poskytnuté informace.

Po tomto nutném úvodu jsem započala samotný rozhovor za účelem sběru dat. Hned zpočátku jsem se snažila o vytvoření až přátelské atmosféry, aby se respondent cítil být tzv. v pohodě a aby tak pro něj bylo odpovídání na otázky z takovéto citlivé oblasti jednodušší. Ke konci rozhovoru jsem položila otázky demografické, tedy otázky týkající se identity jedince. Na závěr jsem se respondenta zeptala, zda jsem podle něj nezapomněla na něco důležitého a poděkovala jsem mu za jeho čas a jím sdělené cenné informace.

Co nejdříve po skončení rozhovoru jsem si psala poznámky do protokolu rozhovoru – mj. to s kým, kdy, kde a jak rozhovor probíhal (tedy pasportizaci dat) či to, jaká při něm byla atmosféra apod.

Velikost vzorku jsem volila s ohledem na zvládnutelnost výzkumu v rámci bakalářské práce. Po poměrně dlouhém hledání se mi nakonec s absolventy severočeských DD podařilo uskutečnit dohromady jedenáct živých rozhovorů a dva „rozhovory“ v elektronické podobě⁶⁶. Dohromady mám tedy k dispozici informace od třinácti různých lidí, a to od šesti žen a sedmi mužů⁶⁷. Tito respondenti jsou absolventy šesti různých severočeských DD⁶⁸.

V nejbližší možné době po ukončení jednotlivých rozhovorů jsem se věnovala jejich transkripci, kterou jsem prováděla komentovaně, tedy i se zachycením prvků nonverbální komunikace, která zde může být významotvorná (např. ironie).

⁶⁶ Dvěma respondentům jsem odeslala otázky e-mailem a oni mi stejnou cestou odpověděli.

⁶⁷ Snažila jsem se o vyrovnanost vzorku, mj. i v rovině genderu, což se mi částečně podařilo.

⁶⁸ Konkrétní obce, v nichž se tyto DD nachází, nezmiňuji z důvodu zachování anonymity.

Protože jsem prováděla kvalitativní výzkum, je pro mě z hlediska kvality podstatná validita výzkumu, tedy jeho důvěryhodnost, hodnověrnost a potvrditelnost⁶⁹.

V rámci maximalizace důvěryhodnosti jsem výzkum prováděla po dostatečně dlouhou dobu (od prosince roku 2010 do dubna roku 2011), a to i z důvodu toho, aby mezi mnou a respondenty vznikla co možná největší důvěra. Zároveň jsem poté jednotlivé kroky v rámci výzkumu pro svou bakalářskou práci konzultovala s vedoucí své práce (čímž jsem zároveň chtěla dodržet kritérium hodnověrnosti). A stejně tak jsem jakékoli nejasnosti konzultovala s respondenty, čímž jsem se pokusila vyhnout se zbytečným chybám vzniklých v důsledku špatného porozumění výpovědi.

V zájmu zachování potvrditelnosti jsem si samozřejmě musela uvědomit, že výzkum má být výsledkem toho, jak je zaměřen a ne výsledkem mých předsudků. Zároveň jsem ani nesměla opomenout fakt, že žádná otázka není položena v sociálním vakuu⁷⁰, tedy že každá z otázek záleží na osobních charakteristikách respondentů i mých vlastních. Též jsem se pokoušela držet si vůči respondentovi a jeho sdělením neutrální postoj, což mj. znamená, že jsem se snažila zachovat si svou perspektivu výzkumníka.

2.2 ETIKA VÝZKUMU

Etika je velice důležitou součástí každého společenského výzkumu, tedy i toho mého. V rámci zachování etických zásad jsem respondenty nejprve seznámila se záměry svého výzkumu a poprosila jsem je o poskytnutí rozhovoru, přičemž jsem jim samozřejmě sdělila, že účast ve výzkumu je zcela dobrovolná. Absolventy DD, kteří s rozhovorem souhlasili, jsem poprosila o nahrávání rozhovoru na diktafon, přičemž jsem se seznámila s tím, jak bude se získanými daty nakládáno a znovu jsem je ubezpečila, že data budou použita pouze pro účely mé bakalářské práce a rozhodně nebudou použita proti nim.

Kromě neuvedení konkrétních obcí, v nichž se nachází jednotlivé DD, ve kterých vyrůstali mnou vybraní respondenti, jsem v rámci zachování anonymity přidělila každému z respondentů pseudonym, který jsem používala nejen při pořizování transkriptů a popisování nahrávek rozhovorů, ale i u psaní poznámek do protokolu rozhovoru stejně jako po celou dobu analýzy a interpretace dat. Skutečná jména a jakékoli kontakty mám od pseudonymů a všech dat uchované odděleně.

⁶⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, s. 338 – 340.

⁷⁰ PAVLÍK, Petr. *Vzorkování, kladení otázek* (online) (cit. 9. 6. 2011). Dostupné z WWW: <<https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?id=3416b81cae748aeae8f64ba2d2647f8a&tid=&do=down&id=9428>> Pozn.: Tento materiál je však dostupný pouze pro vyučující a studenty s přístupem do systému SIS, a to po změně nastavení akademického roku na 2009/2010.

2.3 POSTUP PŘI ANALÝZE

Vzhledem k tomu, že můj výzkum je kvalitativní povahy, prováděla jsem analýzu po celou dobu jeho trvání. A jako nejvhodnější analytický postup se mi v mém případě zdál přístup založený na segmentaci⁷¹. Tedy přístup, v němž jsem rozdělila transkript rozhovoru na tematické jednotky, jež jsem posléze okódovala. Kódy jsem používala induktivní neboli otevřené – tedy kódy, které jsem vytvářela teprve během analýzy, kdy jsem hledala kódy pro daný segment, který jsem chtěla označit. Dále jsem pak používala kódy strukturní neboli vzorové, jež sdružují kódy popisné a interpretativní⁷² a „umožňují identifikaci opakujících se témat, vzorců, pravidel, vůdčích motivů, apod.“⁷³ Následujícím krokem bylo poznámkování kódů a souběžně s ním jsem již pomýšlela na souvztažnost těchto kódů, tedy hledání vztahů mezi nimi.

V mém případě mi přišlo vhodné použít i rámcovou analýzu, díky níž se mi podařilo přehledně zobrazit data patřící k jednotlivým tematickým okruhům z návodu pro rozhovor. Samozřejmě jsem si také hned na začátku analýzy zavedla jakousi kódovací knihu, v níž jsem si postupně zaznamenávala všechny použité kódy. V rámci těchto procesů jsem měla šanci nalézt mnohé významy, které jsou v odpovědích respondentů na první pohled skryté, což ostatně uvádí i Konopásek, když říká, že „výzkumník nejruznějším způsobem manipuluje s texty, což mu umožňuje číst stále nová a nová data“⁷⁴.

2.4 INTERPRETACE DAT

V rámci realizovaných rozhovorů jsem se zaměřila na následujících sedm problémových rovin – 1) okolnosti odchodu z DD, 2) studium a jeho výběr, 3) bydlení po odchodu z DD, 4) podpora a pomoc, 5) hospodaření a další aspekty, 6) vztahy, 7) nejzásadnější problém.

⁷¹ HEŘMANSKÝ, Martin., *Kvalitativní analýza dat* (online) (cit. 9. 6. 2011). Dostupné z WWW: <<http://moodle.fhs.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=8388>>

⁷² Jak uvádí Heřmanský, popisné kódy označují, o jakém tématu mluví daná pasáž, interpretativní pak to, co ona pasáž říká. Srv. HEŘMANSKÝ, Martin., *Kvalitativní analýza dat* (online) (cit. 9. 6. 2011). Dostupné z WWW:

<<http://moodle.fhs.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=8388>>

⁷³ HEŘMANSKÝ, Martin., *Kvalitativní analýza dat* (online) (cit. 9. 6. 2011). Dostupné z WWW: <<http://moodle.fhs.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=8388>>

⁷⁴ KONOPÁSEK, Zdeněk. *Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu* (online) (cit. 9. 6. 2011), odst. 19. Dostupné z WWW: <<http://moodle.fhs.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=8390>>

2.4.1 Charakteristika respondentů

Pro snazší orientaci v textu uvádím stručnou charakteristiku všech oslovených respondentů⁷⁵. Celkem jsem realizovala rozhovory se šesti ženami a sedmi muži, přičemž ženy byly ve věku od 20 do 42 let a muži od 20 do 30 let. Pro lepší přehlednost řadím respondenty v abecedním pořadí dle přiřazených pseudonymů.

Adéla

Adéla byla rodině odebrána spolu se svými dvěma sourozenci v době, kdy jí bylo šest let, a to z toho důvodu, že nezaměstnaná matka se o děti nedokázala postarat v době, kdy jejího manžela z důvodu krádeží zavřeli do vězení. Z DD odcházela ve svých 19 letech. Nyní jí je 20 let, bydlí s přítelem v pronajatém bytě a pracuje jako referentka odbytu ve stavebním sektoru. S mladší sestrou, která byla adoptována, vůbec v kontaktu není, se starším bratrem ano.

Dan

Dan se do DD dostal jako tříletý, a to se dvěma sourozenci (dodnes je s nimi v kontaktu). Rodiče se o ně nebyli schopni postarat, bydleli v tzv. holobytě. Z DD odcházel ve svých osmnácti letech, nyní je mu 20 let, bydlí v domově na půli cesty a pracuje v jedné tiskárně. Partnerský vztah nemá.

Eva

Případ Evy je dosti specifický, a to z toho důvodu, že vyrůstala za éry komunismu. Do DD ji rodiče umístili ve čtyřech letech, coby jedinou ze čtyř dětí (byla z nich nejmladší). Coby tříletá dostala zánět mozkových blan a vyžadovala proto větší péči, což rodiče nezvládali. Z DD odcházela v šestnácti letech (tehdy se psal rok 1985). V současné době jí je 42 let, je 22 let vdaná, s manželem a dvěma dcerami bydlí ve vlastním bytě. Pracuje v jedné továrně zaměřené na automobilový průmysl a v rámci druhého zaměstnání uklízí v jedné firmě. Se všemi sourozenci se dodnes sporadicky vídá.

⁷⁵ V rámci zachování anonymity neuvádím skutečná jména, ale pouze pseudonymy.

Fanda

Fanda se dostal do DD ve svých sedmi letech, a to s tehdy šestiletým bratrem Honzou (viz níže). Otec je chtěl uchránit před bídou, která by je čekala v jejich rodném Rumunsku, a proto se s nimi odstěhoval do České republiky. Sám se o ně ale nedokázal postarat, a proto skončili v DD, odkud Fanda odcházel ve svých 25 letech. Nyní studuje soukromou vysokou školu a zároveň si přivydělává jako portýr v hotelu. Bydlí v pronajatém bytě a partnerský vztah nemá. S bratrem se pravidelně vídají.

Filip

Osmnáctiměsíční Filip se do kojeneckého ústavu dostal se svou o rok starší sestrou z důvodu zanedbané péče a týrání. Jako tříletý byl poté přesunut do DD a toto zařízení opustil ve svých osmnácti letech. V současné době mu je 21 let, bydlí v domově na půli cesty, studuje střední školu (v DD se pouze vyučil), brigádu má v léčebně dlouhodobě nemocných a třetím rokem je v partnerském vztahu. Se sestrou je v kontaktu pouze zřídka.

Honza

Honza je bratr Fandy, z DD odcházel ve 24 letech. V dnešní době bydlí v pronajatém pokoji, je mu 25 let, pracuje v jedné továrně v automobilovém průmyslu a vztah nemá. Jako jeden z mála žije ve městě, ve kterém v DD vyrůstal.

Jitka

Jitka se do DD dostala ve dvanácti letech z toho důvodu, že začala chodit za školu a matkou si ke své škodě, jak dnes uznává, nenechala vysvětlit, že by tak činit neměla; počet zameškaných hodin stoupal a Jitka byla následně rodině odebrána. Z DD odcházela v sedmnácti letech, a to zpátky ke své matce. Dnes je jí 21 let, pracuje v taxislužbě jako operátorka, dodělává si střední školu, hlásí se na školu vysokou. Druhým rokem je s přítelem, ale zatím bydlí stále u matky.

Kája

Kája se coby dvouletý dostal do kojeneckého ústavu z důvodu zanedbané péče. Z DD odcházel ve dvaceti letech, oficiálně jeho brány ovšem ještě neopustil, ač žije samostatně. Je to třiadvacetiletý student dvou vysokých škol, bydlí v pronajatém pokoji a vztah nemá.

Lucka

Sedmiletá Lucka putovala do DD se svým bratrem poté, co jim zemřela matka – otec byl alkoholik a nebyl schopen se o děti postarat. Do tzv. nového života odcházela v 19 letech. Bydlí s manželem a ročním synem ve vlastním bytě, a to ve městě, v němž byla i v DD. Je jí 22 let. S bratrem, se kterým v DD vyrůstala, v kontaktu není, naopak se ale vidá s dalším bratrem, o němž se dozvěděla až v dospělosti.

Markéta

Markétin případ je také složitější. Její matka je Češka, otec byl Dán, rodiče si však nerozuměli, proto žila střídavě s matkou v Čechách a s otcem v Dánsku. Nejprve se do DD dostala v Dánsku, jelikož její otec byl odsouzen ke dvouletému trestu odnětí svobody; tehdy bylo Markétě deset let a k matce nechtěla, protože ta ji po celé dětství týrala. V jedenácti letech se ale matkou nechala přesvědčit, poněvadž prostředí DD snášela špatně a tak se vrátila do Čech, kde tedy bydlela se svou matkou. Týrání ovšem nepřestalo a navíc matka skončila v Markétiných patnácti letech ve vězení, což bylo důvodem, proč se opět dostala do DD, tentokrát v České republice. V šestnácti a půl letech odsud odcházela ke svému nevlastnímu otci, který si ji vzal do péče (soudní řízení trvala onen rok a půl). Dnes jí je 23, pracuje jako servírka a zhruba rok žije s přítelem v jeho bytě.

Míša

Míša šla jako jediná z mých respondentů do DD dobrovolně. Otec ji i její matku dlouhodobě týral a ona se proto rozhodla jít ve svých dvanácti letech za školní sociální pracovníci a vyžádala si odvoz do DD. Do svých osmnácti let musela počkat, až se rodiče rozvedou a ona se tak bude moci vrátit k matce. Dnes je jí 23 let, pátým rokem žije s přítelem, s nímž bydlí v pronájmu. Je na mateřské dovolené.

Patrik

Sedmiletý Patrik byl spolu se svými dvěma sourozenci rodině odebrán z důvodu zanedbané péče. Jeho bratr a sestra však vyrůstali v jiném DD než on. Ze zařízení odcházel ve dvaceti letech. Bydlí v pronajatém bytě s přítelkyní, s níž je pět let. Pracuje jako učitel na ZŠ a zároveň studuje již druhou vysokou školu. Je mu 27 let. Se sestrou kontakt moc neudrží, s bratrem vůbec.

Pepa

Pepa se do DD dostal v deseti letech kvůli zanedbané péči. Z DD odcházel v osmnácti letech, dnes je mu třicet. Pracuje jako provozní vedoucí jedné restaurace, bydlí v pronajatém pokoji u svého nadřízeného a druhým rokem je v partnerském vztahu.

2.4.2 Okolnosti odchodu z dětského domova

Na základě rozhovorů můžu říci, že klienti DD byli poměrně často rozlišováni na tzv. oblíbené a neoblíbené. S tím souvisí i to, že pokud se nejednalo o odchod z DD kvůli dokončení školy a zákonného věku k odchodu, byli klienti dělení na ty, kteří odešli, protože sami chtěli⁷⁶ a na ty, kteří odešli, protože museli⁷⁷. Poněkud specifický je případ Káji, který oficiálně bydlí stále ještě v DD, ač už se tam jezdí podívat jen párkrát do roka a sám o sobě prohlašuje, že už žije druhým rokem samostatně⁷⁸.

S tím souvisí i to, co dostali čerství absolventi od DD tzv. do začátku. Podle zákona může být klientovi při odchodu ze zařízení poskytnuta „věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek v hodnotě nejvýše 15 000 Kč.“⁷⁹ Kromě toho si čerství absolventi většinou odnášeli své osobní věci a alespoň nějaké vybavení do domácnosti – toto získali formou dáreků od sponzorů či nadací k Vánocům, svátkům či narozeninám⁸⁰. Poněkud zvláštním případem byla situace Markéty⁸¹, která z DD odcházela ve svých necelých sedmnácti letech k nevlastnímu otci a ony finance tzv. do začátku dostala až v osmnácti

⁷⁶ Jitka: „Mamča žádala dost často, jenže já jsem bohužel natrefila na hodně špatnou sociální pracovníci... Ale pak se to teda povedlo v sedmnácti letech, že jsem dostala novou sociální pracovníci, co teda má mamce hodně pomohla a tak jsem teda v sedmnácti letech mohla opustit dětský domov.“

⁷⁷ Dan: „Když jsem odcházel z děčáku... no... Tak jsem neměl skoro vůbec nic připravený. Řekli mi, ať si všechno seženu... Jsem dodělal školu v září a ten den, co jsem dostal výučák, tak mi řekli, ať si sbalím věci a jdu... I jsem chtěl další školu studovat, ale neumožnili mi to.“

Filip: „Byl jsem vyučeněj a nebyl jsem oblíbeněj... No, mě vyhodili.“

⁷⁸ Kája: „Jsem jakoby oficiálně ještě v domově... Ale vůbec tam nejezdím... Jako oni mi pomáhaj finančně, ale jinak prakticky žiju pořád tady... Protože jako student můžu bejt pod jejich ochranou jakousi do těch šestadvaceti... Dokud studuju... Ale teď skoro ty tři roky, co jsem na vejšce, tak žiju sám...“

⁷⁹ Srv. § 33 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁸⁰ Honza: „Nás tam víceméně přinutili si od těch sponzorů napsat nějakou tu deku, nějaký hrnce, ty přibory nebo ty ručníky, prostě co se nám hodí. Takže k Vánocům od sponzorů mám deku s polštářem, ty ručníky všechny, nádobí mám a takhle, no. Celkem toho mám dost, no.“

Lucka: „K Vánocům jsem si samozřejmě psala o různý praktický věci, ale ono je to o dětech, jo. My třeba s Honzou jsme stará škola, že jsme si rádi psali žehličky a povlečení a takovýhle věci. Ale tyhle ty smradi dnešní? Ty si radši napíšou prostě mp3ku, foťák a věci prostě, s kterejma si v životě neuvařej a nepovlečou, že jo... Nebyla to povinnost, bylo to na nás. To doporučení tam je, ale nenutěj do toho, no.“

Fanda: „Já jsem si většinou psal věci jako povlečení, skleničky, přibory, takovýhle základní věci, žehličku, varnou konvici. Takže jsem to měl tak, že jsem to měl třeba tři roky a teď se mi to hodilo. Takže takovýhle, co jsem potřeboval. I hrnce jsem si tam napsal. Takhle ty základní věci, co člověk potřebuje.“

Dan: „Co jsem dostal z děčáku, když jsem odcházel? Peřiny, nějaký jakoby... Žehličku, taky nějaký nádobí, nějaký ručníky, povlečení...“

⁸¹ Viz podkapitolu Charakteristika respondentů.

letech, kdy jí byl pobyt v zařízení ukončen oficiálně. I v této oblasti jsem se však setkala s výjimkou – Kája ještě oficiálně bydlí v DD⁸² a z toho důvodu prozatím tzv. do začátku nic nedostal; to se stane až poté, co mu bude pobyt oficiálně ukončen⁸³. Z toho vyplývá, že příspěvek klientovi tzv. do začátku se realizuje až v okamžiku reálného odchodu z DD, a to bez ohledu na klientův věk.

2.4.3 Studium a jeho výběr

Člověku jistou výbavu do života poskytuje škola, proto jsem se v této rovině zaměřila právě na studium, na to, jak došlo k jeho volbě.

V oblasti výběru vzdělávání následujícím po absolvování základní školy se dá na jedné straně hovořit o možnostech tzv. oblíbenců a na straně druhé o případech těch méně oblíbených, jelikož u některých klientů nebyl problém, aby šli na školu, jakou si sami zvolili, jiným byla škola naopak vybrána⁸⁴. Kromě těchto dvou způsobů výběru konkrétního učebního/studijního oboru existovaly u respondentů ale i další varianty – s výběrem školy jim někdo pomohl a jeden případ byl poté velmi specifický, a to ten, v němž respondentka ukončila cestu svého vzdělávání základní školou.

Nejčastější variantou výběru školy byla situace, v níž si respondenti nebyli zcela jistí, co chtějí studovat nebo věděli, co studovat, ale nevěděli, na jakou konkrétní školu se mají přihlásit a tak jim někdo ze zaměstnanců DD s výběrem pomohl⁸⁵. Rovnoměrné zastoupení pak u respondentů měla varianta zcela samostatného výběru učiliště / střední školy, a to včetně místa školní docházky (ač někdy trošku tzv. natruc zaměstnancům zařízení⁸⁶) a varianta nedobrovolného výběru, kdy o tomto rozhodl pan ředitel⁸⁷. Případ Evy

⁸² Viz výše v této části.

⁸³ Kája: „Nic jsem nedostal, protože jsem dětský domov fakticky neopouštěl. Peníze se dávají až při propouštění.“

⁸⁴ Honza: „Tam je to hodně o tom, jestli... Nebo o té náklonnosti ředitele k těm děčkám, že jo... Protože já jsem třeba řekl, že chci... Že chci jít do Škodovky na automechanika... Ale přitom jsem mohl jít na automechanika tady na místní školu, že jo... Takhle za mě musel platit intr, jízdný, jídlo, já nevím, co ještě všechno... A on mi to prostě jako dovolil... Ale hodně lidem prostě nepovolil intr... To fakt hodně lidem, no...“

⁸⁵ Adéla: „No, obchodní akademie. Já jsem chtěla studovat pedák, jo. Ale já jsem potom nějak v devátý třídě, jsem najednou nevěděla, kam mám jít. Takže mi tu školu doporučil strejda, protože to znal, že jo. Chtěl, abych vypadla do jiného města, abych se osamostatnila. A ta ekonomka byla jako jediná dobrá škola tam, no.“

Pepa: „Já jsem řekl, že chci jít na tohle a tohle a oni mi našli školu.“

⁸⁶ Patrik: „Vystudoval jsem střední odbornou školu managementu a práva v jednom středočeském městě, tuto školu jsem si vybral já sám, trošku s pomocí mé učitelky na základní škole. DD byl proti tomuto výběru, ale nakonec jsem nad nimi vyhrál a tu školu jsem šel studovat.“

⁸⁷ Lucka: „Jak došlo k výběru mé školy? Jednoduše – ředitel mi to oznámil. Já jsem chtěla do jednoho severočeského města na hotelnictví, ale on mě prostě vybrat nenechal. Musela jsem do tohohle města na učňák.“

je poté velice specifický – má pouze základní vzdělání (tato respondentka však neměla na vybranou, neměla možnost jít studovat nebo se jít vyučit, pouze jí oznámili, že po absolvování základní školy nastoupí do práce, do továrny zaměřené na textilní průmysl, a to daleko od města, v němž v DD vyrůstala)⁸⁸, což je jistě ovlivněno tím, že ze zařízení odcházela ještě za komunismu, a to ve svých šestnácti letech.

2.4.4 Bydlení po odchodu z dětského domova

Co se týče prvního bydlení po odchodu z DD, jedná se o poměrně širokou škálu možností, kteréžto byly u respondentů rovnoměrně zastoupeny – pronájem pokoje, pronájem bytu, dům na půli cesty, ubytovna od zaměstnavatele, bydlení v rodině partnera a bydlení v původní rodině.

Pronajmutí pokoje bylo voleno z finančních důvodů⁸⁹; ze stejných důvodů došlo i k volbě pronajmutí bytu, což je sice již dražší, než pronájem jednoho pokoje, ale stále se jedná o levnější variantu než jakou by byla koupě vlastního bytu. Významnou společenskou pomoc představují domy na půli cesty, které svým klientům pomáhají s tím, aby si na tzv. nový život zvykli pozvolna⁹⁰. Důležitou podanou rukou je i možnost využití bydlení v ubytovně od zaměstnavatele (tak to měla například Eva, ač u ní se jedná o dosti specifický případ, dnes je jí už 42 let, z DD odcházela ve svých šestnácti letech v roce 1985, a to ze severočeského DD do východočeského města, kde jí zaměstnanci dosavadního zařízení zařídili zaměstnání i ubytování k němu, což využívala až do svých dvaceti let, kdy se vdala a přestěhovala se se svým manželem do bytu). Lucka se po dvouletém vztahu s přítelem nastěhovala do domku jeho rodiny.

Zvláštním případem je pak bydlení u původní rodiny, proto jej rozvádím podrobněji. U Markéty i Jitky se jednalo o to, že do rodiny samy moc chtěly a u Míši to bylo podobné. Markéta byla v DD z toho důvodu, že její matka byla ve vězení, otec již nežil a úřadům trvalo rok a půl, než Markétu svěřily do péče nevlastnímu otci; Jitka ve dvanácti letech

Kája: „Já jsem chtěl na gympl. Do *velkého severočeského města*. Protože jsem měl za to, že to je nejlepší gympl v kraji. A oni mi řekli, že bych zdivočel a že by mi to dělalo špatně to dojíždění. Tak jsem musel na obchodku v *tom městě, kde byl DD*.“

Filip: „Vyučil jsem se zámečnickem a tohle jsem musel. Měl jsem jinou představu. Dali mi jen jednu školu. Ale já jsem chtěl jít na automechanika.“

⁸⁸ Eva: „Neptali se mě, jestli chci něčím vyučit, takže nejsem ničím vyučená. A švihli mě rovnou do textilního průmyslu. Dali mě do fabriky. Tam jsem byla od těch šestnácti. Neptali se nás, jestli se chceme vyučit nebo nevyučit. Jo, protože oni některý dávali vyučit a některý nedávali. Oni to prostě nějak roztřídili, nevím jak.“

⁸⁹ Honza: „Jsem přišel sem, no... S tou Luckou, protože oni koupili tenhle byt, že jo, tak maj volnou místnost, no. Je to super. I kvůli penězům.“

⁹⁰ Filip: „V tomhle domově na půl cesty ... je to super. Oni mi pomohli úplně maximálně s úřadama a tak. Musel jsem se angažovat sám, ale hodně mi pomohli, se vším.“

začala chodit za školu (zřejmě z důvodu rozvodu rodičů),⁹¹ a proto byla umístěna do DD, její matka sice žádala několikrát o to, aby se dcera mohla vrátit domů, ale kvůli neochotné úřednici se to povedlo až po několika letech, kdy se Jitčina případu ujala jiná sociální pracovnice. Míša byla v DD od svých dvanácti let na vlastní žádost, protože otec ji i její matku týral a ona už to nechtěla dále snášet. K matce se vrátila poté, co se otec odstěhoval a s matkou se rozvedl. U Patrika to poté bylo naopak, ten do původní rodiny nechtěl, ale neměl moc na výběr⁹².

2.4.5 Podpora a pomoc

Během odchodu z DD a krátce po něm byli všichni respondenti byť minimálně někým podporováni a byť se jim to tak zpočátku třeba nezdálo, vždy se v případě potřeby našel někdo, kdo jim alespoň trochu podal onu tolik potřebnou pomocnou ruku, ač byla někdy nabídnuta až po určité době.

To, od koho pomoc či podpora přicházela a v jaké podobě, bylo v jednotlivých případech různé – například od ředitele⁹³, stávajících i bývalých vychovatelů⁹⁴ či dokonce údržbáře⁹⁵ opouštěného DD nebo od jiných tzv. spřízněných duší, kterými mohli být nový nadřízený⁹⁶, pracovníci domu na půli cesty⁹⁷, ale i vrátná z ubytovny⁹⁸ stejně jako partner a

⁹¹ Jitka: „To bylo bohužel mojí hloupostí. Rodinné důvody. Rodiče se mi rozváděli a já nevím, jestli to bylo tou psychikou nebo jestli to bylo naschvál těm rodičům, ale začala jsem chodit za školu, že jo. A bylo tam tolik zameškaných hodin, že přijela sociálka a prostě vzala si mě do dětského diagnostického ústavu a odtamtud jsem bohužel poputovala do DD.“

⁹² Patrik: „Já jsem se musel vrátit do původní rodiny, tedy k matce. Bydlel jsem tam téměř rok a pak jsem rychle vypadl, stálo to u ní za prd. Jsem se musel vrátit, protože na výběr nebylo a rodiče byli dětskému domovu známi, proto mi nic jiného nezařizovali.“

⁹³ Jitka: „Kdykoliv jsem cokoliv potřebovala, třeba ohledně školy, ohledně různých papírů, pokaždý, když jsem zavolala strejdovi, jakože panu řediteli, tak mi strejda pokaždý vyhověl.“

⁹⁴ Honza: „Jedna vychovatelka právě zná jednu tu paní v *jedné firmě* a tak říkala, ať se tam dojdu zeptat za ní a ona mi řekla, že jako nemaj moc volnejch míst, ale že mě teda vezmou, no.“

Dan: „Jedna bejvalá vychovatelka, co tam dřív dělala, tak jsem u ní byl na statku a to, jsem tam žil.“

Patrik: „Stále jsem v kontaktu s mojí vychovatelkou, která mě měla odmalička, ona mi pomáhala a pomáhá mi pořád, posílala mi peníze, vybavení do domácnosti a vše možné. Pomohla mi finančně i materiálně. S bydlením s vybavením do domácnosti, dokonce mi platila i jeden pronájem, když mi chyběly peníze na zaplacení.“

⁹⁵ Dan: „Jsem jezdil do náhradní rodiny a ten strejda byl údržbář na děcáku, ten si mě oblíbil... Tenhle strejda mi pomohl vybrat školu a tak, no...“

⁹⁶ Pepa: „Taková asociace pro mladý kluky bez rodiny... Všechno šéf koupil... Šéf všechno zajistil... Když jsem něco chtěl, tak to dycky šlo, když nejsou peníze nebo tak něco... Když jsem byl pobodanej, tak se o mě staral, bydlel jsem u něj.“

⁹⁷ Filip: „Jediný, co mi pomohli, tak ten dům na půl cesty... Oni mi pomohli úplně maximálně s úřadama a tak. Musel jsem se angažovat sám, ale hodně mi pomohli. Se vším.“

Dan: „Tady ten barák jakoby ty zaměstnanci tady nám hrozně moc pomáhaj.“

⁹⁸ Eva: „Jsem narazila i na tu... Na tý ubytovně, tam byly vrátný a mně tam hrozně padla jedna ženská do oka... *Vlasta* jí říkali... S tou jsme si hrozně padly do oka, já ji měla ráda jako svoji mámu, ta mi hodně pomohla, měla snachu a dávala mi pak právě věci na mimino, ta mi hodně pomohla na ten začátek.“

jeho rodina či spolužačka⁹⁹. Specifickou formou pomoci pak byla pomoc od členů rodiny (od matky, babičky, nevlastního otce, sestry či tchýně) a pomoc od různých nadací.

Z nadací a podobných organizací, které jednotlivým respondentům pomáhaly, se jednalo o Nadaci Terezy Maxové¹⁰⁰, Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových¹⁰¹, Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové¹⁰², obecně prospěšnou společnost ROZMARÝNA¹⁰³, Nadační fond Erudikon¹⁰⁴ či občanské sdružení VHLED¹⁰⁵. V podstatě téměř všem mým respondentům některá z těchto organizací nějakým způsobem pomohla, některým ještě v době studia střední školy a tím pádem ještě během pobytu v DD. Mezi respondenty se však vyskytly i případy, v nichž žádná nadace nefigurovala¹⁰⁶, což je dle mého názoru minimálně zčásti způsobeno těmito lidmi samotnými, protože je třeba vyvinout osobní aktivitu a o pomoc požádat (a někteří klienti si tuto důležitost osobního angažování uvědomují). Specifickým případem je i v této rovině Eva, a to opět z toho důvodu, že v DD byla ještě za komunismu¹⁰⁷.

⁹⁹ Patrik: „Bydlení u matky bylo hrozné. Hádali jsme se téměř každý den. Musel jsem odjet jinam, a to do *jednoho velkého východočeského města*, kam mě pozvala bydlet moje spolužačka.“

¹⁰⁰ Honza: „Zase od Maxový, tam jsem toho využil hodně, na studium, že jo. Protože jsem si třeba napsal o notebook, ten stál pětadvacet. No a učebnice a tak. Hodně mi tam pomohli, no.“

Fanda: „Já protože studuju soukromou školu, tak zčásti jsem si zažádal o zaplacení školného, zčásti jsem si to školné platil sám. Konkrétně mi pomohla v tom Nadace Terezy Maxové a Výbor dobré vůle v tomhleto školném. S nimi jsem v kontaktu i teď, v současné době.“

Dan: „Jo, jednou v děcáku mi koupila náradí... Terezy Maxový ta nadace.“

Jitka: „Ano, pomohla mi Nadace Terezky Maxový, kurz angličtiny, zdokonalení angličtiny, vždy od září do května, to nám zaplatila. A různý takový ty... S kamarádem jsme tancovali, takže i to nám zaplatila, taneční boty. To jsme napsali žádost Terezce Maxový a ta nám vyhověla.“

Patrik: „Zpočátku mi pomáhala Nadace Terezy Maxové.“

¹⁰¹ Adéla: „Klausovi, no, ty nám dali vlastně... Ty nám šetřili peníze.“

Filip: „Nadace? Klausových, ti mi přispívali ještě v děcáku a i teď.“

Jitka: „Ještě Klausovi, za každý vysvědčení nám posílali nějaký peníze na účet.“

¹⁰² Honza: „Pak ještě Výbor dobrý vůle... Olgy Havlový... Tak tam zase to maj takhle udělaný, že tam, že tam si jako zažádáš o stipendium víceméně a pak ti posílaj na účet vždycky nějaký peníze měsíčně a ty jim vlastně musíš dodat každé půlrok vysvědčení nebo nějaký důkaz prostě, že studuješ, no.“

Lucka: „Nadace Havlový, to byl řidičák.“

Fanda: viz pozn. č. 100.

¹⁰³ Filip: „Nadace Rozmarýna – ty mi zajistili práci v kavárně.“

¹⁰⁴ Kája: „Já jsem si zjišťoval školy sám a ředitel mi řekl o jakýmsi nadačním fondu, že jestli chci, ať je zkontaktuju, že mi můžou pomoci a já jsem je našel zkontaktovat a zjistil jsem, že pro mě budou perfektní prostě pomoc. Jsem zkontaktovat tu nadaci Erudikon, tak oni mi řekli – no, my bychom vám stoprocentně mohli hradit třeba minimálně polovinu, klidně i víc a kdybyste třeba přitom pracoval a přivydělával si, tak by vůbec nebyl problém financovat si tu školu. Nebo oni mi vlastně říkali, že by to možná šlo platit celý.“

¹⁰⁵ Fanda: „Mám vlastně pronajatej byt, neplatím vyloženě tržní nájemný, je to přes občanský sdružení Vhled, které vlastně... Oni tady poskytují zvýhodněné nájemné právě dětem, který chtěj zůstat, který jsou, který byly v dětském domově a chtějí bydlet v Praze, takže jim takhle poskytujou to zvýhodněný nájemný, no.“

¹⁰⁶ Markéta: „Ne, žádná nadace mi nepomáhala.“

Míša: „Žádná nadace mi nebyla oporou.“

¹⁰⁷ Eva: „Za nás nic takového nebylo.“

2.4.6 Hospodaření a další aspekty

Stejně jako většina dětí vyrůstajících v rodinách dostávaly i ty z DD měsíční kapesné¹⁰⁸, aby si postupně osvojovaly velice důležitou schopnost hospodaření s financemi. Nicméně vycházet s byt' nevelkou částkou peněz nebylo za života v zařízení až takovým problémem – klienti měli zajištěné jídlo, bydlení, ošacení, studijní potřeby, zkrátka vše důležité a kapesné sloužilo pouze pro jejich vlastní potřebu, za to si mohli koupit, co sami chtěli a co sami uznali za vhodné (skutečnost, že je rozdíl mezi životem v DD a životem „venku“ si však mnozí respondenti naštěstí včas uvědomili)¹⁰⁹. Poněkud horší situace však nastává tehdy, když mladý jedinec začne žít samostatný život a když za své finance (a to příjmy i výdaje) začíná být odpovědný v plné míře úplně sám. Tedy tehdy, kdy je pouze na něm, kolik peněz si kde vydělá a za co uhradí veškeré výdaje, včetně těch nejzákladnějších (např. mít střechu nad hlavou a mít co jíst)¹¹⁰.

V oblasti hospodaření s penězi se respondenti vcelku rovnoměrně dělí na ty, kteří s financemi od začátku svého tzv. nového života neměli žádný zásadnější problém, na ty, kteří se to naučili v poměrně krátkém čase, dále pak na ty, kteří s tím zpočátku tzv. bojovali a na ty, kteří to dodnes bohužel nezvládají.

Někteří jedinci se začali postupně osamostatňovat již v čase, kdy studovali střední školu, a to v tom případě, že po tuto dobu bydleli na tzv. intru, s čímž souviselo i to, že se již v tomto období museli nějak naučit hospodařit s určitou částkou peněz, kterou měli na měsíc k dispozici¹¹¹. Tito lidé pak samozřejmě měli při přechodu do tzv. nového života tzv. o starost méně. Další skupinu poté zastupují ti čerství absolventi, kteří sice zkušenosti s nějakým zásadnějším hospodařením s financemi z dob života v DD neměli, ale zpětně to nevnímají jako nějaký komplex, protože si tuto schopnost brzy bez problémů osvojili¹¹². Některým respondentům trvalo poněkud delší dobu, než se naučili hospodařit se svými

¹⁰⁸ V § 31 odst. 1 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů se uvádí: „Dětem a nezaopatřeným osobám, kterým se poskytuje plně přímé zaopatření, náleží kapesné, jehož výše činí za kalendářní měsíc nejvíce a) 45 Kč, jde-li o dítě do 6 let věku, b) 120 Kč, jde-li o dítě od 6 do 10 let věku, c) 210 Kč, jde-li o dítě od 10 do 15 let věku, d) 300 Kč, jde-li o dítě starší 15 let nebo nezaopatřenou osobu, nejméně však dvě třetiny částky podle písmen a) až d).“

¹⁰⁹ Kája: „V domově prakticky nemusíš šetřit. Ty prostě jediný, co chceš, tak je utratit celou tu částku a mít z toho co nejvíce a to je všechno, co musíš, ale v životě je to o něčem úplně jiným.“

¹¹⁰ Kája: „Pro člověka, kterej v životě neměl větší částku nebo větší množství peněz v rukách, tak když najednou dostane patnáct tisíc, tak prostě wow! A utratí značnou část v prvních dvou tejdnech a pak prostě už si říká, ale já jsem ještě nezaplátil tohle a ještě musím zaplatit paušál a ještě tohle...“

¹¹¹ Honza: „Už dlouho jsem jezdil na intr, od čtrnácti let, takže tak ňák jsem si zvyknul na to hospodaření s těma penězma. Takže jsem vždycky zaplatil, co bylo potřeba a pak až, co zbylo, tak jsem pak s tím nějak vyšel, no.“

Jítka: „U mě to nebyl problém, asi i díky tomu intru.“

¹¹² Filip: „Finance jsem zvládal dobře, ze začátku hodně dobře. Sice jsem měl dvanáct tisíc jenom, ale mně prostě ještě zbylo, dokázal jsem si ušetřit... Kupoval jsem si věci, který bych si v životě nemohl koupit.“

penězi tak, aby výdaje nepřevyšovaly příjmy¹¹³ a stejně tak existují i ti, kteří se to dodnes pořádně nenaučili či naučit v podstatě ani nemohli¹¹⁴.

Od financí se přesunu k další oblasti, a to ke zvládnání vlastní domácnosti. To pro absolventy DD v dnešní době nepředstavuje žádný zásadní problém. Už jsou pryč časy, kdy čerství absolventi DD nevěděli, kolik stojí chléb, kdy si neuměli uvařit teplé jídlo a kdy netušili, jak se zachází například s pračkou. V současnosti se totiž všechny tyto věci učí už v průběhu života v zařízení¹¹⁵, ač mnohdy jen v omezené míře, ale i tak je to velice důležité a do života si díky tomu alespoň nějaké základní dovednosti odnesou. Co však leckdy zůstává problémem, stejně jako tomu bylo dříve, je jednání s úřady¹¹⁶.

V této oblasti jsou značné kontrasty mezi jednotlivými DD, v nichž mnou zpovídání respondenti vyrůstali. V jednom ze šesti zařízení, jejichž absolventů se můj výzkum týká, se sice hodně dbá na to, aby klienti uklízeli¹¹⁷, ale horší to již bylo s vařením, nákupy a praním. Klienti si vařili sami jen jednou za čtrnáct dní v sobotu a navíc se tato činnost týkala jen těch, kteří o to sami měli zájem; na nákupy surovin pak téměř nechodili¹¹⁸, místo toho si je tzv. řásovali v tzv. centrální kuchyni¹¹⁹ a praly jim vychovatelky¹²⁰. V jednání s úřady naprostá většina klientů tohoto zařízení zkušenost neměla, protože pan ředitel nechával tyto záležitosti v některých případech na zaměstnancích zařízení¹²¹ a jindy vybral

¹¹³ Kája: „Finance byly prostě středobodem všech těch problémů. Najednou jsem dostával třeba dvanáct, patnáct tisíc jako výplaty, tak jsem žil dost šíleně v tom prvním půlroce, ale to bylo tím, že jsem nemyslel na hodně výdajů, který mě budou čekat a čekaly. Protože prostě ten mobil, já si nevzpomenu, co všechno, ale zařizovat si různý jízdenky, karty a všechno možný a člověk si prostě nevybaví všechno a pak chce koupit nějaký blbosti jako kýbl a hadr a takovýhle ptákoviny a pak najednou člověku to dojde a najednou potřebuju tohleto a támhleto a najednou půlka výplaty pryč. Takže tak toho půl roku jsem se tak nějak zabydloval, ale pak už to bylo úplně v pohodě až doteď.“

Míša: „Finance a hospodaření s nimi to byla ta slabší stránka, ale po pár měsících jsem to už zvládla.“

Adéla: „No, ty finance, to bylo ze začátku těžší, protože... Jelikož jsme měli jenom jeden příjem a z toho jsme platili nájem a všechno, takže my jsme měli hrozně málo peněz, takže to bylo hodně těžký. Bylo to těžký. Zvykali jsme si těžce, že jo, protože v domově jsme měli všechno, jídlo zajištěný a tak, takže začátek byl těžkej, no. Ale když jsem si potom sehnala práci já, tak už to bylo v pohodě, to už se jako dalo zvládnout bez problémů.“

¹¹⁴ Dan: „No jako, já peníze u sebe nemůžu mít s tím, s čím jsem se léčil. Takže já tak stovku a víc ne, takže to maj jakoby známý nebo zaměstnanci tady v *tom domově na půli cesty*... Peníze moje, protože by to dopadlo blbě. Jsem se léčil z gamblerství. Takže já jakoby peníze žádný, já neumím ani hospodařit, já bych utrácel i za blbosti.“

¹¹⁵ Ráda bych znovu zdůraznila, že toto se týká pouze těch zařízení, v nichž vyrůstali mí respondenti.

¹¹⁶ Jitka: „Protože sice strejda nám dával nebo nám zařizoval různý takový ty kurzy víkendový, kde prostě se ty lidi se ti věnujou, dávali ti, jak vyplnit složenky, jak si dojít na úřad, ale furt to nebylo v reálu. Pak je to prostě těžší.“

¹¹⁷ Honza: „Vlastně každé večer kontrolujou úklid, že tam prostě musíš mít naklizíno, že jo. A pak když jdeš prostě pryč, tak seš tak nějak zvyklá prostě uklízet.“

¹¹⁸ Fanda: „No, je pravda, že mi to teď zabírá víc času než tam. Zabírá to nějaký čas. V tom dětském domově tam jsem nechodil třeba nakupovat.“

¹¹⁹ Honza: „Tam se to právě vždycky jako nafasovalo.“

¹²⁰ Markéta: „Neprali jsme si, oni nám prali.“

¹²¹ Fanda: „Lítání po úřadech, dost věci takhle za nás dělali zaměstnanci toho děčáku.“

jednoho či dva spolehlivé klienty z těch nejstarších¹²² a ty posílal vyřizovat vše „hromadně“. V druhém z DD si sami vařili každou sobotu i neděli (což už je lepší, než jen každou druhou sobotu), čemuž předcházeli i samostatný nákup potravin, nicméně za klienty praly vychovatelky¹²³ a zkušenost s úřady též neměli. V dalším zařízení si poté vařili klienti sami každou sobotu a předtím chodili na nákup surovin, uklízeli si sami a starší klienti si dokonce sami i prali¹²⁴, nicméně s úřady opět bohužel valné zkušenosti neměli. V jiném zařízení si sami uklízeli, prali, o víkendech vařili¹²⁵, nicméně nakupování i jednání s úřady za ně dělali zaměstnanci zařízení. V pátém z DD si sami jen uklízeli a jednou měsíčně vařili, s praním, nakupováním a úřady do styku nepřišli¹²⁶. Nakonec je tu případ šestého DD, který je ale velice specifický, protože se jedná o zařízení, v němž respondentka vyrůstala ještě za éry socialismu, kdy byla situace v zařízeních ústavní výchovy dosti odlišná od té dnešní. Tehdy si klienti pouze sami zběžně uklízeli, ale jinak za ně vše dělali zaměstnanci zařízení, mezi které tehdy patřily i uklízečky. Jediné, co si respondentka vzpomíná, že je tam naučili, tak to jsou ruční práce¹²⁷.

Ale i když měli absolventi některých DD zpočátku v některých ohledech jakýsi handicap, po nějakém čase se vše naučili¹²⁸.

2.4.7 Vztahy

Do této oblasti jsem zahrнула jak partnerské vztahy a vztahy s novým okolím, tak i kontakty s lidmi z DD a kontakty s rodinou.

Výpovědi respondentů v oblasti partnerských vztahů pro mě byly určitým překvapením. Předpokládala jsem, že kvůli svému handicapu, a to vyrůstání v DD, budou mít respondenti se vztahy obecně problém a nejvíc pak právě se vztahy partnerskými, tedy vztahy nejvíce důvěrnými. Dá se však říci, že až na výjimky je opak pravdou. V době odchodu ze zařízení měla většina respondentů déletrvající vztah a tento buď mají dodnes¹²⁹

¹²² Lucka: „Úřady v pohodě, tak mě všude ředitel posílal, jsem všechny úřady obíhala za něj. ... Jako nejstarší a nejzkušenější, nejspolehlivější.“

¹²³ Kája: „No, nám tam prala vychovatelka, no.“

¹²⁴ Adéla: „V sobotu, každou sobotu jsme si vařili. ... Jsme si nakupovali sami povětšinou. ... Každou sobotu generální úklid, jinak každé večer, každé měl rozdělený úseky.“

¹²⁵ Patrik: „Uklízeli jsme si sami i prali, o víkendech vařili.“

¹²⁶ Dan: „Akorát jsme jednou za měsíc vařili. Jo a samozřejmě úklid, pořád.“

¹²⁷ Eva: „Jediný, co nás tam do domácnosti naučili, to bylo to, že nás ta jedna učila šít, zašívát prádlo. Tak tyhle ruční práce umím. Nás naučila zašívát, šili jsme si i zástěry.“

¹²⁸ Kája: „No normálně, časem, jakože na tom nic přece není.“

Dan: „Jo, dneska už, když je čas, tak udělám cokoli bez problémů.“

¹²⁹ Lucka: „No, já už jsem v době odchodu z děčáku chodila dva roky se svým nynějším manželem.“

Adéla: „S ním, tady s tím, jsem byla asi tři měsíce, než jsme spolu odešli, bydlíme spolu.“

Filip: „No, vztah mám. Jsme spolu tři roky. Je to můj první vztah.“

nebo šli v průběhu svého samostatného života z jednoho trvalejšího vztahu do dalšího¹³⁰. U výjimek se však můj předpoklad potvrdil a tito absolventi nejen, že vztah nyní nemají, ale dokonce vnímají seznámení se s osobou opačného pohlaví za účelem případného partnerství jako problém¹³¹ – toto se týká pouze mužů z mého výzkumného souboru.

Co se týče vztahů s novým okolím, je tato oblast vcelku rovnoměrně zastoupena – někteří respondenti navazovali vztahy s novým okolím bez větších potíží¹³² a pro jiné to zas až tak snadné nebylo¹³³; zástupci oné druhé skupiny v podstatě navazovali a navazují kontakt jen tam, kde je to z nějakého důvodu takřka nutností (např. v práci či ve škole)¹³⁴. Myslím si, že pokud někteří s respondenty mají s navazováním vztahů problém, souvisí to alespoň zčásti právě s tím, že vyrůstali v DD, což se mi v rozhovorech i potvrdilo¹³⁵; ale samozřejmě jiní se tím limitování cítit nemusí, ba naopak¹³⁶.

Jelikož v zařízení ústavní výchovy strávili mí respondenti podstatnou část svého života, zaměřila jsem se i na to, zda jsou dodnes s lidmi ze svého DD v kontaktu, a to jak s dalšími absolventy, tak i se zaměstnanci domova a se současnými klienty. Předpokládala jsem, že povětšinou v kontaktu alespoň s někým ze zařízení budou, což se mi potvrdilo,

Eva: „Jsem vdaná už dvaadvacet let.“

Patrik: „Mám přítelkyni pět let.“

Míša: „S přítelem jsem pět let, bydlíme spolu v podnájmu. Máme dceru.“

¹³⁰ Pepa: „Dlouhodobě vztah mám, no, osmnáct měsíců. Předtím jsem měl vždycky tak tři roky.“

Markéta: „Jsem se od nevlastního táty odstěhovala v devatenácti. To jsem měla jinýho přítele než teď, s tím jsem bydlela a byla skoro do jednadvaceti, pak jsem byla půl roku sama... A teď jsem tři čtvrtě roku u tohohle přítele.“

Jitka: „V osmnácti jsem se odstěhovala od mamči s přítelem do Prahy. Bohužel to byla taková první velká láska, že teda v mých dvaceti jsme se rozešli, takže teď jsem tak, že doma a u nového přítele, jsme spolu rok.“

¹³¹ Honza: „No s tím jako mám celkem problém. Já zas nejsem moc takovej společenskej. Takže jako moc mi to jako nejde tyhle vztahy, no.“

Kája: „Jo, myslím, že jo, že mám problém navázat vztah s holkou.“

Dan: „Neumím navázat vztah se ženskou.“

¹³² Lucka: „Tak jako ne pokaždý si s každým člověk sedne, že jo. Ale asi ne, problém to nebyl.“

Fanda: „Tak na koleji to bylo v pohodě, většinou na těch kolejích jsou vztahy nějak přátelský. No tak ty vztahy na tý koleji a tak to bylo všechno bez problémů a teď taky. Ve škole jako taky, jo. Třeba musím říct, že ve škole tam nikdo ani neví, že jsem byl v dětském domově.“

Pepa: „V pohodě, já to neřeším.“

Jitka: „Mně dobře, protože jsem komunikativní typ, takže mně dobře, no, velmi dobře.“

Patrik: „Vztahy s novými lidmi byly pěkné, dařilo se mi v nové práci, lidi byli příjemní.“

Míša: „Vztahy s novými lidmi nebyly problém.“

¹³³ Eva: „No tak, abych řekla pravdu, já nejsem ten typ člověka, že bych nějak rychle navazovala známost. Já nejdřív jakoby hodně oťukávala ty lidi. V té době jsem byla hodně uzavřená, jsem byla a nenavazovala jsem rychle vztahy. S nikým.“

Dan: „Na Prahu si prostě nezvyknu, já se s Prahou nesmírím, ani s lidma se tu neznám.“

¹³⁴ Honza: „Tak jako, já nechodím nikam moc ven, takže většinou znám jako lidi ze školy a z práce, jako tam, kde se musíme tak nějak skamarádit nebo tam nějak spolu komunikovat mezi sebou v té práci, tak to nějak jde, že jo. Ale kdybych měl jít takhle někam na diskošku a tam se jen tak s někým seznámit, to je pro mě problém, jo.“

Adéla: „Moc lidí neznám, jen z té práce nebo z té, co jsem byla předtím, jinak neznám moc lidí tady.“

¹³⁵ Kája: „Já myslím, že to bude tím děčákem, tou izolovaností tam. Díky té izolovanosti. Díky těm pravidlům tam nastaveným. Jsme nemohli mít pořádně ani kamarády.“

¹³⁶ Filip: „No, mně se spíš zdálo, že jsem v děčáku byl omezenější, teď líp komunikuju, líp se bavím s lidma.“

byť u některých jen v malé míře. U jednotlivých respondentů se však liší četnost i forma tohoto kontaktu. Nynější absolventi DD jsou v kontaktu porůznu s panem ředitelem¹³⁷, s někým z vychovatelů¹³⁸ či s někým z klientů nebo z absolventů¹³⁹. Někteří jsou v kontaktu jen s někým ze jmenovaných lidí, jiní s více z nich¹⁴⁰ či dokonce se všemi¹⁴¹.

Co se týče návštěv zařízení, někteří se tam nejezdí podívat vůbec, jiní maximálně párkrát do roka, ať již při nějaké příležitosti¹⁴² (tedy např. akci v DD konané) nebo jen tak na návštěvu¹⁴³. Jiní respondenti k udržování vztahů používají ať už občasně (např. na doplnění méně častých osobních setkání) nebo převážně či dokonce výhradně sociální portál Facebook¹⁴⁴, další pak komunikují se svými někdejšími spolubydlicími, vychovateli či panem ředitelem pomocí e-mailů¹⁴⁵ či mobilního telefonu (ať již prostřednictvím telefonních hovorů či SMS zpráv)¹⁴⁶. Někteří kontakt s lidmi, s nimiž strávili část svého dětství a dospívání, vyhledávají hodně¹⁴⁷, jiní jen střídmě¹⁴⁸. Důvody mohou dle mého názoru spočívat v osobní povaze respondentů stejně jako v tom, zda jejich předchozí vztahy s lidmi z DD byly dobré nebo špatné.

¹³⁷ Jitka: „Jojo, v kontaktu s panem ředitelem jsem, jsem, je to moc hodnej člověk!“

¹³⁸ Jitka: „Jsem v kontaktu s dvěma tetama, který už tam bohužel nedělaj.“

Patrik: „Byl jsem a stále jsem v kontaktu s mojí vychovatelkou, která mě měla odmalička. Voláme si pořád a píšeme.“

¹³⁹ Honza: „Jenom pár lidí, co takhle už jsou teda většinou pryč. Takže se teda jako vídáme.“

¹⁴⁰ Lucka: „S vychovatelema asi se dvěma, většinou jsou lidi v kontaktu s těma, co je měli na skupině. Ředitele vidím jen na akcích a děti, co jsou mimo? Moc ne, u většiny o to ani nestojím.“

Fanda: „Včera jsem zrovna mluvil s ředitelem, jsem s nima v kontaktu občas. Když jede dětskej domov do prahy na muzikál nebo do divadla nebo někam a maj třeba volný lístky, tak mi ředitel zavolá, že maj volný lístky a jestli nechci jít s nima, tak to jsem párkrát byl.“

¹⁴¹ Adéla: „Se všema, se kterejma se znám, tak s těma v kontaktu jsem.“

¹⁴² Kája: „Já se vídám docela často s těma dětma z toho dětskýho domova, kde jsem byl, protože tam většinou jezdím na všechny akce, co se tam odehrávaj, jakože slavnosti a tak dále.“

Adéla: „Jednou za rok, když tam maj míčovky. Ale jinak už tam moc nejezdím. Protože ty vychovatelky, co jsem měla já, ty už tam dávno nejsou. Nemám prostě potřebu tam jezdit. Já tam pojedou na míčovky, ráda uvidím ty děti, se kterejma se znám, ale jinak nemám potřebu tam jezdit, není důvod.“

¹⁴³ Dan: „Když přijedu a jdu se podívat na děčák, tak je vidím, jinak ne.“

¹⁴⁴ Honza: „Teďkon právě je ten Facebook, že jo, takže na tom internetu se takhle ještě setkáváme, no.“

Fanda: „Tak jsem v kontaktu přes ten Facebook, tam mám pár lidí, co se mnou byli v dětským domově, co třeba odešli dřív než já.“

Pepa: „No, v kontaktu jsem přes Facebook.“

¹⁴⁵ Markéta: „Jsem v kontaktu i s tou jednou tetou, co tam byla v tom dětským domově, s tou si píšu e-maily.“

¹⁴⁶ Pepa: „S jednou vychovatelkou komunikuju přes mobil.“

¹⁴⁷ Jitka: „Jsem s nima v kontaktu a jsem za to hrozně ráda, osobně i přes Facebook.“

Míša: „Vztahy s lidmi z dětskýho domova po mém odchodu zůstaly dobré, takže se více než s polovinou stýkám nebo je to písemně formě, telefonátech či pomocí portálu Facebook.“

¹⁴⁸ Honza: „No jako tam v tom dětským domově teďkon, tam to jde od desítky k pěti, tam je to docela hrozný s těma děčkama, no. Ale jako když je vidím, tak s nima prohodím pár slov, ale že bych je vyloženě vyhledával, to ne.“

Filip: „Mimo Facebook v kontaktu nejsem. Nejezdím se tam podívat, ty lidi se změnili, neumí si ničeho vážit.“

Eva: „Abych ti pravdu řekla, tak nejsem. Co jsem se vdala, tak ne, takže od těch dvaceti ne. Akorát *Eliška*, ta přišla do toho města, co jsem tam pracovala i já, jo a začly jsme se spolu dost kamarádit a dneska jsme švagrové (*smích*), protože ona si vzala máho brácha.“

Dále jsem se pak zaměřila na kontakty s původní rodinou. U respondentů byl přece nějaký důvod, proč ve své rodině nevyrostali a místo toho strávili své dětství a dospívání v DD. Přesto jsou až na jednu výjimku¹⁴⁹ v kontaktu alespoň s někým ze své výchozí rodiny¹⁵⁰ (a bylo tomu tak často i v době pobytu v zařízení¹⁵¹), ať už se jedná o někoho z rodičů, prarodičů, sourozenců či o vzdálenější příbuzné. Jak tomu už v životě bývá, jsou leckdy rodinné situace dosti složité¹⁵² a zamotané, kolikrát i pro samotné respondenty nepřehledné¹⁵³.

V případech, kdy mají respondenti sourozence, jsem se setkala s různými situacemi, pro ilustraci uvedu alespoň některé z nich. Z rodiny byly například odebrány všechny děti a vyrůstaly spolu ve stejném zařízení¹⁵⁴, v dalším případě byla situace podobná, pouze se lišila v tom, že jedno z dětí šlo téměř okamžitě do adopce a ostatní sourozenci zůstali v DD¹⁵⁵. Dále pak jsem se setkala se situací, kdy byly z rodiny odebrány všechny tři děti, ale jen dvě putovaly do stejného zařízení, třetí dítě bylo zařazeno do jiného zařízení¹⁵⁶, ač

¹⁴⁹ Pepa: „Mě ani nezajímá, táta už není, ale máma mě nezajímá, já po tom nepátrám, ani nechci. Brácha zabili, je to čtyři roky. Nestýkám se s rodinou, no, nechci.“

¹⁵⁰ Honza: „No teďkon vlastně s bráchou a pak ještě se strejdou a s bratřencema ze Slovenska a pak ještě s prarodičema z Rumunska, teďka jsme tam byli v létě... A máma... Ta je, ta zůstala v tom Rumunsku někde, takže ji vůbec vlastně ani neznám víceméně, že jo a táta ten umřel, když mi bylo asi jedenáct, takže jsem se s rodičema nevidal, no.“

¹⁵¹ Kája: „Táta byl zavřenej, ale když nebyl, tak za mnou chodil, volal mi a psal. Vytvořili jsme si jakési vztah, jakože ne úplně takovej ten otec a syn klasickej, ale v kontaktu jsme, vidáme se pravidelně.“

Eva: „Jako takhle, jak ti říkám, já jsem neměla státní usnesení, takže si mě mohli brát domů. Mě si brávali rodiče domů, jo. Ze začátku si pamatuju, si pro mě hodně jezdil táta, máma ne, táta potom, když mi bylo třináct let, tak pro mě táta přestal jezdit, protože táta se nějak odstěhoval potom od mámy. Od mámy, když mi bylo třináct roků, tak pak začala jezdit máma, ale pamatuju si, že táta si pro mě jezdil do těch děcáků. Že si jezdil pro mě. A potom si jezdila ségra. Ale je zajímavý, že jediná já jsem byla v děcáku, ostatní jinak byli u mámy, těžce jsem to nesla. Že já jsem v děcáku a oni jsou doma. A je fakt pravda, že když mi bylo šestnáct let, myslela jsem si, že mi máma pomůže. Že když jsem neměla státní usnesení, že mě vezme a že mi nějakou práci najde, ale nakonec řekla máma, ať se postaraj oni.“

Jitka: „V kontaktu jsem a byla jsem pořád. Bylo to mojí hloupostí, že jsem byla v tom děcáku, ale vlastně s tátou, s tátou ne, táta s náma nebyl od mých tří let, ale s mamčou jo. Mamča mi dodávala takovou tu psychickou podporu, že za mnou věčně jezdila, jak do diagnostáku, tak do děcáku. Jakýkoli prázdniny byly, tak šup a rovnou domů, no.“

¹⁵² Markéta: „Táta vlastně potom přišel jako z vazby a byl normálně na svobodě, navštěvoval mě, občas jsem jezdila k němu na víkend, pak jsem prostě věděla, že ho maj zavřít znovu. On jako později umřel. ... Jsem se prostě rozhodla, že se vrátím k mámě. ... Zpátky do rodiny k tomu nevlastnímu tátovi, máma byla zavřená, jakoby i potom jsem ji potkávala, ale nebavily jsme se, jako nic.“

¹⁵³ Viz situaci Káji, jež je stručně popsána v pozn. č. 160.

¹⁵⁴ Jako tomu bylo v případě bratrů Honzy a Ondry. Podobně na tom byl i Filip, s nímž v DD vyrůstala jeho sestra, stejně jako Dan, který vyrůstal v DD spolu se svým bratrem i sestrou a který uvedl: „No, byli jsme všichni spolu. Pak vlastně ségra a brácha odešli, když mi bylo šestnáct a už jsem to špatně snášel.“

¹⁵⁵ Adéla: „Tam jsem byla i s bráchou, ségra šla odmalinka do adopce, takže tu vůbec neznám, já si ji teda vůbec nepamatuju a brácha, brácha tam byl se mnou, no.“

¹⁵⁶ Patrik: „Mám dva sourozence. Bratra a sestru, s nimi jsem v děcáku nevyrostal. Oni vyrůstali v jiném, asi dvacet kilometrů od toho mého. S nimi jsem v kontaktu zřídka, volám si častěji se sestrou, s bratrem kontakt neudržuji.“

by k tomuto zpravidla docházet nemělo¹⁵⁷ a respondent ani nezná vysvětlení, proč k tomuto došlo. Stejně tak mi bylo vyprávěno o případě, kdy byly z rodiny do DD odebrány nejprve dvě děti, poté se matce v novém partnerském vztahu narodilo dítě třetí a to skončilo nejprve v kojeneckém ústavu a poté putovalo do jiného DD než jeho starší nevlastní sourozenci¹⁵⁸. Zajímavá je i situace, kdy do zařízení ústavní výchovy putovalo pouze jedno ze čtyř dětí¹⁵⁹. V jiném případě respondent ví, že jeho vlastní rodiče spolu měli více dětí, ale žádný ze sourozenců s ním v DD nevyrostal, ani neví, zda tito sourozenci zůstali u jednoho z rodičů, kteří se v průběhu jeho dětství tráveném v zařízení rozvedli, nebo co s nimi vlastně je, jen ví, že má několik sourozenců nových, nevlastních, a to jak z matčina nového vztahu, tak z toho otcova, ale zná jen některé z nich¹⁶⁰. Takovéto situace jsou ale samozřejmě složité i pro lidi, kteří DD neprošli a kontakty s takovýmito příbuznými mnohdy příliš neudržují.

2.4.8 Nejzásadnější problém

U této problematiky bych ráda zdůraznila, že jsem se každého respondenta ptala na jeho subjektivní pocity, na to, co ten který člověk vnímal v době spojené s odchodem z DD jako svůj největší problém. Ač by se na první pohled mohlo zdát, že vnímání těchto problémů při zvykání si na tzv. nový život je velice individuální, našla jsem jakýsi spojovací moment – osamocení¹⁶¹. V podstatě u všech respondentů bylo největším problémem to, že se najednou cítili sami¹⁶², bez zázemí, opory, báli se, že se v případě

¹⁵⁷ A to z toho důvodu, že v § 20 odst. 1 písm. d) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů se uvádí, že dítě s nařízenou ústavní výchovou má právo „na společné umístění se svými sourozenci, nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců“.

¹⁵⁸ Lucka: „Mám bráchy, dva. Jeden byl v děčáku se mnou a druhý byl v kojeňáku v *jiném městě*, ale ten měl jenom stejnou mámu a na toho jsem přišla jakoby až v průběhu svého dospělého života. S tím bráchou, co jsme spolu vyrůstali, v kontaktu nejsem, v kontaktu jsem jenom s tím bráchou z máminy strany. Teď tu byl se svou rodinou o víkendu.“

¹⁵⁹ Eva: „Státní usnesení jsem od mámy neměla, že jsem byla svěřená do státu. Prostě mě tam máma dala, protože nezvládala čtyři děti.“

¹⁶⁰ Tyto složité příbuzenské vztahy se vyskytují v Kájově případě. Ten mi na dotaz, jestli je jedináček, co se vlastních rodičů týče, odpověděl: „Ježiš ne, ty maj děti, to ani nevím kolik. Můj táta s mou vlastní mámou měli několik dětí, přede mnou, já hlavně ani všechny neznám, fakt, já jsem třeba před půl rokem zjistil, že mám nějakou ségru, jako úplně novou.“ Dále mi pak řekl i: „Do daného děčáku se mnou nešel nikdo.“ A na otázku, zda je s některými sourozenci v kontaktu, odpověděl: „Ne, akorát se ségrou malou od táty.“

¹⁶¹ Honza: „Nejhůř jsem si zvykal na... Jako na to, že jsem byl teď kon sám najednou, že jo. Protože já jsem tam vlastně byl zvyklý bejt furt mezi někým, že jo. Když jsem měl chuť, tak jsem šel za někým si pokecat, že jo a teď kon jsem najednou byl sám. Takže to bylo takový jako... Takový zvláštní to bylo.“

¹⁶² Filip: „No když jsem odcházel, tak ten první tejdén to mi nějak nepřišlo. Ale potom už Vánoce, že jsem byl sám. Svátky sám. Narození sám. Jako já jsem nebyl šťastnej v děčáku. Mě to tam fakt štválo. Nebyl jsem tam oblíbenej. Ale po něčem se mi zas stýskalo. Takovej ten komfort. Nejlíp řečeno, oni nás tam vychovávali, nic jsme nemuseli dělat a pak nám najednou sbalili v osmnácti kufry, když jsem si neuměl udělat ani svačinu. Nám ji tam furt dělali.“

potřeby nebudou mít na koho obrátit¹⁶³, jednoduše řečeno – cítili nejistotu¹⁶⁴ a nelehko se jim zvykalo na to, že najednou nesou odpovědnost sami za sebe, že si všechno musí zařídit sami¹⁶⁵. Odlišně cítila největší problém spojený s odchodem Lucka, nelíbilo se jí, že se okolnosti jejího odchodu rozebírají po celém DD a nebýt příteleva otce – starosty (tedy úředníka), měla by i problém s úřady¹⁶⁶.

Vesměs si ale všichni čerství absolventi za nějaký čas na tento tzv. nový život zvykli, ač se to někde bez problémů neobešlo – Dan „řešil“ nejistotu spojenou s odchodem ze zařízení gamblingem, pak ale podstoupil léčbu a druhým rokem úspěšně abstinuje¹⁶⁷; Pepa si pak také nenašel správné „řešení“ problémů – drogovou závislost, naštěstí ale drogy užívat přestal (bez pomoci odborníků) a též úspěšně abstinuje¹⁶⁸.

I v této oblasti jsem narazila na zcela specifický případ, a to na případ Markéty: „Právě, že nic problém nebylo, byla jsem šťastná, že už nejsem v děcáku. Jsem se měla mnohem líp v *novém městě* než v děcáku, tak se mi špatně nezvykalo při odchodu odtamtud. O mě se staral můj nevlastní táta.“ V odlišné situaci se ocitla i Míša, která během studia střední školy, kdy začínala bydlet opět u své matky, zjistila, že přišla do jiného stavu¹⁶⁹.

¹⁶³ Adéla: „Já jsem se spíš právě bála, nebo bála, já jsem měla spíš takový... Jako že když odejdu a něco se stane, tak se nebudu mít na koho obrátit, jo. Když prostě budu mít nějaký problém, tak mi nebude mít kdo pomoci. Že se shodím tak dolů, že nebudu vědět, jak zpátky.“

¹⁶⁴ Kája: „No, první půlrok byl strašnej... Jakože... Jsem žil v hrozný nervozitě, ani nevím proč. A to jsem zjistil, že každé takhle žil, minimálně půlrok. Asi ta nervozita plyne z toho, že člověk si není jistě financema a tím zázemím, který má. A neustále všechno počítá. Prakticky je tam neustálá nejistota. Teďka tady najednou nemáš nějakou vychovatelku, která ti vypere. Nikdo ti nedá jídlo a tak.“

¹⁶⁵ Jitka: „Zvykala jsem si velmi těžko, protože když jsem byla v tom DD, tak tam vlastně všechno udělají za tebe, že jo. Ty sis šla v patnácti pro občanku, šla sis pro hotovou. Potřebovala sis něco zařídit, už jsi šla pro hotovou věc. Tam to všechno zařídili za tebe. Pak jsem šla domů a bylo to to samý, mamča byla ráda, že jsem doma, takže já to za tebe udělám, já ti to zařídím, že jo. No a najednou když jsem se ocitla v tý Praze a teď najednou jsem musela chodit a zařizovat si svoje věci. Tak na mě na tom úřadě třeba koukali jako – slečno, vy to nechápete, vy si to nedokážete udělat? To bylo takový těžký, no. Člověk byl zvyklej, že za něj všechno udělaj jiný a teď jako běž a zaříd' si to.“

¹⁶⁶ Lucka: „Co mi přišlo nejhorší? Přišlo mi nejhorší to, že ředitel všem řekl, s kolika penězma já odcházím. Do toho nikomu nic není, kolik já peněz si nesu do života. A pak. Úřad je velmi vyčúraný. Jakmile dítě odejde do domova a nahlásí se někde na trvalý bydliště a má rodiče neplatiče, tak oni se v tu ránu na něj obrátěj, ať to prostě uhradí za něj. A potom ten člověk musí složitě dokazovat, že s ním nebyl v kontaktu.“

¹⁶⁷ Dan: „Jsem začal dělat nějaký blbosti, no... Jsem se léčil z gamblerství...“

¹⁶⁸ Pepa: „Jsem začal vyvádět a začal jsem s drogama... Pak jsem si prostě řekl dost a přestal jsem.“

¹⁶⁹ Míša: „Nejhůř se mi překonával problém z přechodu školačky na matku.“

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala problémům, s nimiž se v nejrůznějším rozsahu potýkají mladí dospělí, kteří vyrůstali v DD. Prostřednictvím realizovaných rozhovorů jsem se seznámila s řadou životních příběhů a zkušeností lidí, kteří absolvovali život v DD stejně jako následný přechod do samostatného života. Tito respondenti mi pozměnili pohled na to, co se obecně tvrdí o nedostatečné přípravě klientů z DD na budoucí tzv. reálný život. Tento obecně zastávaný názor tvrdí, že se o sebe absolventi DD nedokáží postarat¹⁷⁰ a že kvůli tomu tzv. dopadnou špatně (stanou se z nich např. kriminálníci či bezdomovci), což mi respondenti potvrdili pouze z malé části¹⁷¹. Samozřejmě jsem si vědoma, že se tato zjištění týkají pouze mých respondentů a že mohou existovat (a zajisté i existují) absolventi DD, jejichž životní situace po opuštění zařízení opravdu není záviděníhodná.

Na základě analyzovaných rozhovorů se souborem oslovených respondentů s nejrůznějšími zkušenostmi s přechodem z pobytu v DD do samostatného života jsem dospěla k následujícím zjištěním:

1) Přípravu na samostatný život respondenti v některých ohledech skutečně reflektují jako nedostatečnou, ale zároveň říkají, že záleží na tom kterém konkrétním DD a na těch kterých konkrétních vychovatelích, již je v zařízení měli tzv. na starosti. Svou roli hraje v tomto ohledu podle respondentů i dělení na tzv. oblíbené a neoblíbené. Oblíbenci si mohli sami vybrat svůj učební či studijní obor, kdežto těm méně oblíbeným byl přidělen.

2) Někteří respondenti si jsou podle vlastních slov moc dobře vědomi odpovědnosti, kterou sami za sebe mají (uvědomují si, že v DD měli všechno a že za ně spoustu věcí dělali zaměstnanci a že nyní je vše závislé jen a pouze na nich samotných) a stejně tak jsou si vědomi i potřeby osobní angažovanosti, kterou je v mnoha případech potřeba vynaložit (při hledání bydlení, zaměstnání či např. při získávání pomoci od různých nadací, na kterou dosáhnou až poté, co si o to zažádají).

3) V souvislosti s navazováním, respektive udržováním, mezilidských vztahů se u respondentů objevil i jeden z fenoménů moderní doby. Jedná se o sociální síť Facebook, která zasáhla i do života absolventů DD. Tito mladí lidé (jak tomu je i u ostatních členů společnosti mladší generace) se v mnoha případech nevidají osobně, ale kontakty udržují právě přes tento portál a díky tomu stále vědí, jak se jejich kamarádi a známí nejen z DD

¹⁷⁰ Především proto, že je na to DD dopředu systematicky nepřipravovaly, tj. že se o veškeré organizační a materiální zázemí staral personál zařízení bez účasti klientů.

¹⁷¹ Viz níže v závěru.

mají. Prostřednictvím těchto stránek jsou často v kontaktu i se svými bývalými vychovateli či dokonce řediteli zařízení.

4) Největším problémem při osamostatňování se je podle všech respondentů pocit osamocení, a to zejména v prvním období po odchodu z DD. S touto situací se ve větší či menší míře potýkali všichni mnou oslovení absolventi. Podle zkušeností a názorů respondentů je tento pocit způsoben tím, že se po odchodu ze zařízení zpravidla nemají kam vrátit, rozhodně ne právě tam, odkud odešli a kde prožili své dětství a dospívání, a to v neustálém obklopení dalšími lidmi. Ač zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů prosazuje DD rodinného typu, mohou se tyto se svými šesti- až osmičlennými rodinnými skupinami jen obtížně vyrovnat opravdové rodině, byť se vychovatelé snaží původní rodiče nahradit sebevíc (nemluvě o tom, že do rodiny se mladý člověk v případě problémů může většinou vrátit, i kdyby „jen“ pro radu či pomoc).

5) Nejen mně, ale i mým respondentům se jako velice přínosná jeví možnost bydlení v tzv. cvičných neboli startovacích bytech. Starší klienti DD se zde pomalu osamostatňují, nicméně kdykoli se mohou obrátit na své vychovatele s prosbou o radu či pomoc, nejsou tedy úplně sami. Těmito byty sice nedisponují zdaleka všechny DD, ale pozvolna jich přibývá¹⁷². Neméně důležitou a významnou pomocí na cestě za osamostatněním po odchodu z DD se podle výpovědí respondentů ukazují i domovy na půli cesty. Jejich význam si uvědomují všichni respondenti, nikoliv jen ti, kteří jejich služby sami využívají. Tato zařízení nabízí klientům kromě ubytování i další služby – zaměstnanci domovů na půli cesty svým svěřencům všemožnými způsoby pomáhají tak, aby jejich začleňování se do společnosti probíhalo pokud možno bezproblémově.¹⁷³

Zcela na závěr lze konstatovat, že podle respondentů sice existují zařízení, která se přípravě na odchod tzv. do života příliš nevěnují a pro své svěřence dělají jen minimum stanovené zákonem¹⁷⁴, ale na druhé straně existují DD, které pro své klienty dělají

¹⁷² Dle mého názoru by bylo dobré, kdyby se postupem času staly nedílnou součástí každého DD.

¹⁷³ Podle mě však ani těchto zařízení není tolik, kolik by bylo třeba, nicméně doufám, že jich bude vznikat stále více.

¹⁷⁴ Dle mého názoru je to zčásti způsobeno i chybou právě oné legislativy – zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů se totiž problematice odchodu z DD moc nevěnuje – řeší pouze to, kdy klienti svůj DD opouští a to, co mohou tzv. do začátku dostat a dále jen ukládá povinnost poskytnout svým klientům jakousi poradenskou činnost ohledně hledání zaměstnání a bydlení, které se však může omezit pouze na to, že zaměstnanci DD řeknou svým svěřencům, jak si práci a bydlení mohou sehnat, ale více jim s tím již nepomůžou.

maximum¹⁷⁵. Můžeme si jen přát, aby takovýchto zařízení bylo postupem času více, ideálně, aby všechny byly takovéto a aby všichni jejich zaměstnanci byli takoví, s jakými měli někteří z mých respondentů to štěstí nějaký čas vyrůstat – vychovatelé a ředitelé, kteří se opravdu snaží nahradit svým svěřencům chybějící rodičovské objetí, rady, pohlazení, možnost svěřením se apod. Naopak můžeme jen doufat, že bude méně takových zaměstnanců DD, kteří svou práci berou jako nutnou povinnost a pro děti pak nejsou velkou oporou. Ovšem tak, jak u řady dalších společenských problémů, tak i v tomto případě mnohé záleží jen a pouze na lidech a jejich osobním přístupu.

¹⁷⁵ Což se ale podle mého mínění nikdy nemůže vyrovnat přípravě na život, která probíhá ve správně fungující rodině.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

BÁRTOVÁ, Lenka.

Představy a realita mladistvých o začlenění se do běžného života po opuštění dětského domova. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

DISMAN, Miroslav.

Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum, 2002.

DOLEŽALOVÁ, Marta.

Odchod z dětského domova po ukončení ústavní výchovy. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta

GENNEP, Arnold van.

Přechodové rituály: Systematické studium rituálů. Praha: Lidové noviny, 1997.

GIDDENS, Anthony.

Sociologie. Praha: Argo, 1999.

HENDL, Jan.

Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005.

JANDOUREK, Jan.

Sociologický slovník. Praha: Portál, 2001

KAJŇÁKOVÁ, Zuzana.

Integrace mládeže z dětského domova do společnosti. Praha, 2009. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd.

KOPŘIVOVÁ, Lenka.

Odchod dětí z dětského domova. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

LENDEROVÁ, Milena.

K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století. Praha: Mladá fronta, 1999.

MATĚJČEK, Zdeněk, et al.

Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál, 1999.

MATOUŠEK, Oldřich.

Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: SLON, 1997

MATOUŠEK, Oldřich.

Ústavní péče. Praha: SLON, 1995.

MOŽNÝ, Ivo.

Rodina a společnost. Praha: SLON, 2006.

MOŽNÝ, Ivo.

Sociologie rodiny. Praha: SLON, 2002.

MURPHY, Robert F.

Úvod do kulturní a sociální antropologie. Praha: SLON, 1998.

NEUDORFLOVÁ, Marie L.

České ženy v 19. století: Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci. Praha: Janua, 1999.

OPLUŠTILOVÁ, Zuzana.

Nový život po odchodu z dětského domova. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

PETRÁŠKOVÁ, Aneta.

Ke vstupu do života u dětí z dětských domovů. České Budějovice, 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita, Teologická fakulta.

PONČÍKOVÁ, Eva.

Socializace raně dospělých jedinců po odchodech z dětských domovů. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

RÝPAROVÁ, Tereza.

Domy na půl cesty a problematika integrace mladých dospělých bez domova do společnosti. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií.

ŠKOVIERA, Albín.

Dilemata náhradní výchovy: Teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech. Praha: Portál, 2007.

TOMEKOVÁ, Kateřina.

Příprava dětí v dětských domovech na odchod „do života“. Brno, 2009. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

TURKOVÁ, Miloslava.

Die Wohltätigkeit und humanitären Aktivitäten der Frauen in BEŇUŠKOVÁ, Zuzana, SALNER, Peter, et al., *Stabilitäten und Wandel in der Grossstadt.* Bratislava, 1995, s. 57 – 65.

VESELÁ, Jana.

Životní šance mladistvých po odchodu z dětského domova. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filosofická fakulta.

ZAHRADNÍČKOVÁ, Radka.

První rok po odchodu z dětského domova. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

Legislativa

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Elektronické zdroje

HEŘMANSKÝ, Martin.

Kvalitativní analýza dat (online) (cit. 9. 6. 2011).

Dostupné z WWW:

<<http://moodle.fhs.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=8388>>

KONOPÁSEK, Zdeněk.

Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu (online) (cit. 9. 6. 2011).

Dostupné z WWW:

<<http://moodle.fhs.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=8390>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí (online) 9. 3. 2011 (cit. 16. 6. 2011). *MPSV podpoří profesionalizaci pěstounské péče v ČR.*

Dostupné z WWW:

<<http://www.mpsv.cz/files/clanky/10493/09032011.pdf>>

PAVLÍK, Petr.

Vzorkování, kladení otázek (online) (cit. 9. 6. 2011).

Dostupné z WWW¹⁷⁶:

<<https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?id=3416b81cae748aeae8f64ba2d2647f8a&tid=&do=down&did=9428>>

VAŇKOVÁ, Markéta.

Verbální techniky dotazování (online) (cit. 9. 6. 2011).

Dostupné z WWW:

<<http://moodle.fhs.cuni.cz/mod/resource/view.php?id=8839>>

¹⁷⁶ Tento materiál je však dostupný pouze pro vyučující a studenty s přístupem do systému SIS, a to po změně nastavení akademického roku na 2009/2010.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Ukázka rozhovoru (přepis rozhovoru s Filipem)

Příloha č. 2 – Legislativa očima zúčastněného (přepis části rozhovoru s Kájou)

Příloha č. 1 – Ukázka rozhovoru (přepis rozhovoru s Filipem)

Pozn.: Jedná se o doslovný přepis rozhovoru, pro přehlednost proto používám následující označení: T = tazatel, R = respondent. Rozhovor s Filipem probíhal navíc za přítomnosti jeho přítelkyně Jany, tu v přepisu označuji značkou P (přítelkyně). V případě, kdy bylo v rozhovoru zmíněno nějaké jméno či nějaký název, nahradila jsem jej pseudonymem či opisem; tato místa jsem zvýraznila kurzívou.

T: Na ten diktafon je to z toho důvodu, abych si neupsala ruku, kdybych si to měla zapisovat a hlavně při tom zapisování si člověk dělá jenom poznámky, tak to pak po sobě kolikrát ani nevyluští. Samozřejmě se neboj toho, že by nějaký jména šly někam ven. Všechno zůstane u mě v počítači. A já to pak přepisuju doslova, ale jména a názvy měním, přeci jenom je tohle dost citlivý téma.

R: Mně je to tak nějak jedno.

T: Ty jsi vyrůstal celou dobu jenom v *tom jednom DD*?

R: Ne, já jsem byl z kojeneckého ústavu v *jednom severočeském městě*, potom jsme jeli do *toho DD*.

T: *Zrovna odtamtud do toho konkrétního DD*, to je docela daleko, nebylo tam něco blíž?

R: No, já jsem tam byl jako malej a potom mě převezli *tam*, nevím proč.

T: A teď asi nejcitlivější otázka – z jakýho důvodu jsi tam byl?

R: To bylo když jsem byl nejprve v kojeneckém ústavu v *jednom velkém severočeském městě*. Tam jsem se narodil. A pak mě převezli do *toho druhého kojeneckého ústavu* a pamatuju si i něco z *toho prvního*, no.

T: Já jsem spíš myslela – v rodině jsi nebyl z jakýho důvodu?

R: No, nevím jestli z finančních, ale údajně mě mlátili.

T: Takže zanedbaná péče a týrání?

R: No.

T: Sourozence máš?

R: Mám sestru.

T: A jste v kontaktu?

R: Zatím jo, málo, ale jsme v kontaktu.

T: A vyrůstali jste spolu?

R: No, jí pak přivezli později z kojeneckého ústavu do domova.

T: A byli jste ve stejný rodince?

R: Jojo, v druhý.

T: Teď k tomu odchodu, v kolika letech jsi odcházel z dětského domova?

R: To bylo mezi 18 a 19.

T: Z jakého důvodu? Žes byl vyučenej?

R: Byl jsem vyučenej a nebyl jsem oblíbenej.

T: Takže jsi byl odejit?

R: No, mě vyhodili.

T: Jak to probíhalo ten odchod?

R: Odešel jsem rovnou sem do Prahy, věděl jsem, že budu muset odejít, tak jsem si to všechno zařídil – práci, bydlení a všechno, takže jsem přijel už do hotovýho, měl jsem všechno.

T: A pomáhal ti někdo s tím zařizováním?

R: No tu práci jsem si zařizoval sám a jediný, co mi pomohli, tak ten dům na půl cesty.

T: A ten kontakt ti dal někdo z vychovatelů?

R: Ne, ten dům na půl cesty rozesílal všem do děčáků svoje propozice a ředitel mi to nabídl, tak jsem to vzal nebo teda... Jel jsem se podívat na první schůzku a líbilo se mi to, no, tak jsem to vzal.

T: Když už jsi teda musel odejít, tak ti teda aspoň dal možnosti, kam jít?

R: No to zas ne, já jsem právě šel z děčáku už rovnou tam, jsem si to zařizoval už měsíc předem. Ale sám.

T: Jak jsi říkal, že jsi vyučenej?

R: No, jsem.

T: A obor?

R: Vyučil jsem se zámečnickem a tohle jsem musel. Měl jsem jinou představu. Dali mi jen jednu školu. Ale já jsem chtěl jít na automechanika.

T: A teď studuješ?

R: Veřejno-právní obor, tady s *Janou* (úsměv).

T: To je maturitní obor?

R: Jojo.

T: S tím přechodem – odcházel jsi teda do domova na půl cesty a tam bydlíš do dneška?

R: No už v jiným, ale jo.

T: A jak dlouho jsi pryč z domova?

R: To bude pátým rokem. Nebo teda čtyři a půl roku určitě.

T: A nejsou domovy na půli cesty náhodou jen na dva roky?

R: No jsou no.

T: Nebo je to tím, že studuješ?

R: No teď jsem začal studovat, takže jsem vlastně krátce v tomhle domě na půli cesty a tím, jak jsem odešel, tak jsem si prošel různěma situacema, no.

T: On mi *Kája* něco říkal.

R: Tady ten dům centrum Sámovka. A vyzkoušel jsem si zevlít tady na ulici, no.

T: Hlavně, že ses zvládnul sebrat.

R: Díky *Janě* (úsměv).

T: Říkal jsi, že si měl dopředu zajištěnou práci?

R: Tu jsem si zařizoval sám.

T: Takže v momentě, kdy jsi byl na ulici, tak ses díky *Janě* rozhodl pro tu školu?

R: Tu už jsem měl půl roku předem zařízenou.

T: A když jsi odcházel z domova, co pro tebe bylo nejtěžší?

R: No když jsem odcházel, tak ten první tejdén to mi nějak nepřišlo. Ale potom už Vánoce, že jsem byl sám. Svátky sám. Narození sám. Jako já jsem nebyl šťastnej v děcáku. Mě to tam fakt štválo. Nebyl jsem tam oblíbenej. Ale po něčem se mi zas stýskalo. Takovej ten komfort. Nejlepší řečeno, oni nás tam vychovávali, nic jsme nemuseli dělat a pak nám najednou sbalili v osmnácti kufry, když jsem si neuměl udělat ani svačinu. Nám ji tam furt dělali.

T: A jak ses adaptoval na to bydlení na půl cesty?

R: Jak jako?

T: Jaký rozdíl tam byly oproti dětskému domovu?

R: No určitě je to lepší. Můžu si v klidu odejít, kdy chci, přijít, kdy chci. Chvíli to trvalo, než jsem se rozkoukal, ale rozhodně lepší, než děcák.

T: Jak jsi zvládal hospodaření s financema?

R: Finance jsem zvládal dobře, ze začátku hodně dobře. Sice jsem měl dvanáct tisíc jenom, ale mně prostě ještě zbylo, dokázal jsem si ušetřit. Ten půl rok, co se mi dařilo, to jsem si kupoval věci, který bych si v životě nemohl koupit.

T: Takže to nebylo tak, že první tejdén po vejplatě bys rozfofroval všechno?

R: Ne, to ne, to záleží na jedinci, pokud byl inteligentní. To jsem se nemusel učit, bylo to automatický.

T: A jak jsi zvládal věci kolem domácnosti?

R: V pohodě.

T: Vaření?

R: No vařit moc neumím, ale teď jsme se s *Janou* rozvařili (*smích*) někdy se to povede, někdy ne. Třeba teď jsem jí dělal puding a bylo jí blbě (*smích*).

T: A vztahy s novým okolím?

R: No, mně se spíš zdálo, že jsem v děcáku byl omezenější. Teď líp komunikuju, líp se bavím s lidma.

P: Ale taky ti to chvíli trvalo. Takovej plachej byl ze začátku, moc nemluvil, styděl se a pak začal, s kamarádama, komunikovat. Nejprve jen ahoj a pak víc, pak se začal rozkecávat.

T: Nejhuř po odchodu se ti zvládalo co?

R: Když jsem neměl kde bydlet.

T: A to trvalo jak dlouho?

R: Tři a půl měsíce.

T: Při odchodu z dětského domova ti pomáhal kdo?

R: No, akorát sociální pracovnice se mnou jela do toho domova na půl cesty, ale jinak jsem si všechno zařizoval sám.

T: A co seš v tom domově na půl cesty, pomáhal ti tam někdo?

R: V tom prvním domově, tam jsem moc nikomu nevěřil. Za první jsme si tam museli vykat, což pro mě nebylo moc dobrý. Když někomu vykám, tak k němu nemám takovou důvěru. Ale jak jsem v tomhle domově na půl cesty, tak je to super. Ty vztahy a tak. Oni mi pomohli úplně maximálně s úřadama a tak. Musel jsem se angažovat sám, ale hodně mi pomohli, se vším, lepší poradenství, no.

T: A co jsi dostal z domova do začátku?

R: No nějakou finanční hotovost plus třeba, já nevím, žehličku, varnou konvici.

T: To bylo z těch dáreků k Vánocům a tak?

R: No, to oni chtěli, abychom si o to psali. Plus oblečení a osobní věci, to je jasný.

T: Pomáhala ti někdy nějaká nadace?

R: Nadace? Klausových, ty mi přispívali ještě v děcáku a i teď. A pak nadace Rozmarýna, ty mi zajistili práci v kavárně. Jinak o dalších nadacích už nevím.

T: A když se zpětně podíváš, jaký problémy jsi při tom odchodu měl a jak jsi je řešil. Byl jsi na ně z domova připravenější?

R: Ne! Nebyl!

T: Takže nevnímáš připravenost lidí z dětského domova na odchod jako dodatečnou?

R: Vůbec, je nulová!

T: Co bys ty osobně změnil, kdybys do toho mohl zasáhnout?

R: To je těžký, ale určitě bych ty děcáky udělal formou bytů. S tím, že by si všechno museli udělat sami, to je základ do toho života. Ne jak jsme to měli my. Jsme měli uklízečky, kuchařky, prostě všechno.

P: On nevěděl, jak koupit salám, maso.

T: Ale vždyť jste tam měli víkendový vaření, ne?

R: No to jo, ale to jsme měli nafasovaný všechno. Teď se to možná zlepšilo, ale za tu dobu, co jsem tam byl já, tak úplně nulový.

T: Takže jsi odcházel nějak v roce 2007?

R: Ne, to bylo 2008.

T: Je aspoň něco, v čem tě připravili dobře?

R: Nevím, spíš jako jak jsem nebyl oblíbenej, tak mi to pomohlo v tom, že vím, že nic zadarmo nedostanu. Znáám třeba jednu holku, co byla jejich miláček a teď je na ulici, protože neumí nic.

T: A shodovala se u tebe skutečnost s představami před odchodem?

R: Jakože jak jsem si myslel, že to bude?

T: No.

R: Já jsem si to radši ani nepředstavoval.

T: takže vám nikdo neřekl, co může nastat za situace?

R: Ne.

T: Tobě je teď?

R: 21.

T: Pracuješ a studuješ zároveň?

R: No, brigádně dělám.

T: Vztah tedy máš.

R: No, vztah mám. Jsme spolu tři roky. Je to můj první vztah (*smích*).

T: A jsi v kontaktu s lidmi z dětskýho domova?

R: Málo.

T: Mimo Facebook teda.

R: Mimo Facebook v kontaktu nejsem.

T: Takže se tam nejezdíš podívat?

R: Ne, nejezdím se tam podívat, ty lidi se změnili, neumí si ničeho vážit. Jako ono je to teda i na inteligenci jedince, ale... Teď vím, že tam budou odcházet a u nich na sto procent vím, že si projdou horšíma situacema, než jsem si užil já. Víam, že skončí blbě, nezapadnou.

T: Vztah s vychovatelkama jsi měl jakej?

R: Chovanec / vychovatelka.

T: Takže to nebyl blízký vztah?

R: Ne, já jsem ani nechtěl, nějak mi to nešlo.

T: A kamarády jsi tam měl?

R: Jo, tak nějak jo, ale slovo kamarádství jsem v děcáku ještě moc nechápal, to bylo takový jiný.

T: Tak to bude asi všechno, moc vám oběma děkuju za spolupráci a čas.

Příloha č. 2 – Legislativa očima zúčastněného (přepis části rozhovoru s Kájou)

Pozn.: Jedná se o doslovný přepis rozhovoru, pro přehlednost proto používám následující označení: T = tazatel, R = respondent. V případě, kdy bylo v rozhovoru zmíněno nějaké jméno či nějaký název, nahradila jsem jej pseudonymem či opisem; tato místa jsem zvýraznila kurzívou.

R: Já už jsem párkrát vyslovil svůj názor na to, co by se v budoucnu dít tady s tím systémem, protože je špatnej. Každý ví, že tady je téměř dvacet tisíc dětí v náhradní péči. Ne v dětských domovech, tam jich je „jen“ asi sedm tisíc nebo tak nějak, ale... ale je to prostě šíleně špatný místo, zbytečný, protože v mnoha zemích vyspělejších kolikrát ani dětský domovy nemaj, protože maj profesionalizovanou pěstounskou péči, kterou mi tu nemáme. A díky tomu, díky týhle instituci pěstounské péče ty děti jsou prostě v rodinách, jo. Že za prvý děcáky jsou podfinancovaný. Náš děcák? Ten má prostě šílený dluhy, nebo dluhy, schodek. Nevím, jako před pár lety to bylo půl milionu, možná víc. Teď asi tři sta tisíc a takhle to má hodně děcáků. Prakticky neexistuje jedinej... Je to samozřejmě státem financovaná instituce., tak je to samozřejmě s ní špatný a tady prostě nejsou prostředky na vychovatelky. Vyhazovaly se u nás. Ač se jim snižovaly platy, tak ony samy na svoje vlastní náklady si musely dodělávat vysokoškolský vzdělání, aby dostávaly tu malou částku, kterou dostávají.

T: To je to samý jako u zdravotních sestřiček.

R: No... No a děti potom kysnou v děcáku, dostávají se na učňáky a tak dál a nakonec skončej jejich děti taky v děcácích prostě A abych ti jenom pro představu, ale tobě je to asi jasný, já jsem měl v dětství jednu kamarádku, která se mnou byla v děcáku a když chodila se mnou na základku, tak měla skoro samý čtyřky, nebyla žádná speciální studentka. A potom, co ji adoptovali, přijela na svátek asi po půl roce nebo po roce a měla samý jedničky, skvělá studentka. Ti její adoptivní rodiče či pěstouni, nejsem si jistej, co to bylo, tak to... Ta ženská to byla nějaká učitelka, ten chlap byl ředitel školy nebo tak něco a jeden z nich byl učitel v hudební škole, takže ještě ji podporovali i v nějakým hudebním vzdělání a tak dále. Tak vidíš, že ten potenciál se v těch dětech v děcáku nerozvíjí, jo, žádným způsobem se nepodporuje, nic. A když si k tomu připočteš, jak je to celý podfinancovaný, jak jsou ty ředitelky podhodnoceny, tak člověk si říká, že je to celý zbytečný. Samozřejmě na druhou stranu tady jsou odbory dětských domovů nebo nějaká unie, která prostě lobuje za to, aby se nerušily. Jako všude jinde, jako ve všech jinejch odvětvích, že jo. Ale jakoby na druhou stranu my máme dobrou výchozí pozici. Třeba na rozdíl třeba od Velký Británie,

kde maj jenom pěstounskou péči. Tam prakticky nemaj dětský domovy ve smyslu, jak my je tu máme, tam se stává v tý Británii, že dítě putuje, že dítě se dostane do mnoha rodin. Když tam dítě není spokojeno nebo rodič není spokojen s dítětem, tak jde pryč, do jiný rodiny, takže se stává, že to dítě vystřídá třeba pět rodin, což taky není dobrý. A právě proto, že my máme dětský domovy, tak by bylo dobrý. Tak je právě ta naše výchozí pozice dobrá, protože když se zavede profesionalizovaná instituce pěstounský rodiny, tak samozřejmě rodiče budou placený, bude se brát mnohem více dětí do rodin, tím pádem se sníží počet dětí v dětskech domovech, což povede k menšímu počtu děčáků vůbec, jo. A protože samozřejmě tady budou lobovat ty unie a tak dále. Budou se snažit, aby to nezmizelo úplně a aby jakoby... Protože my máme ty děčáky, tak můžeme předejít prakticky tomu, co by se stalo třeba v tý Británii, jo, že by se dítě střídalo ve více rodinách, protože u nás... Dítě prostě si vybere nějaká pěstounská rodina, vyzkouší si ho, vezme si ho na dva tejdny, což se děje. Ale u nás, protože se nepodporujou ty rodiny, tak se to neděje tak často, že jo, prostě se neberou děti moc do rodin. Ale každopádně prostě by si to dítě ozkoušeli a vzali a bylo by to prakticky jakoby skoro až na jistotu, protože já sám vím, že u nás jsme měli děti, dva sourozence třeba například, který byli... Který si vzala rodina, pěstounská, na dva tejdny. A to jsou šílený sígři, tak je vrátili po dvou tejdnech, což je dobrá varianta. Prostě kdybys tu neměla děčák, kam je vrátit, tak by šli do další rodiny a do další a další. Tak my máme dobrou výchozí pozici, jenom díky tomu, že my máme ty děčáky. A tím jako kdyby se zprofesionalizovala ta instituce, tak by minimálně v dlouhodobým výhledu... Se ty prachy jakoby, který by se daly těm rodinám, vrátily, protože ty děti by měly pravděpodobně lepší vzdělání, líp by se uplatnily na... No...

T: Na trhu práce?

R: No, na trhu práce, takže by se to vrátilo a taky by se tím vykompenzovalo to podfinancování těch děčáků a v závislosti na tom i ty mzdy těch zaměstnanců, to by se vyřešilo. Stačilo by udělat to, co ti říkám, prostě zavést profesionální instituci pěstounský péče, pěstounský rodiny a bylo by to, všechno by se to vyřešilo. Akorát by se muselo dohlížet na to, aby se tyhle procesy děly tak, jak by měly, nastavit nějaký regule. Rodiny by se samozřejmě nějakým způsobem testovaly, což se dělá i dneska, že. Zjišťovalo by se, který jsou vhodný a který nejsou a tak dále, to je i dneska, takže až tak moc by se toho měnit nemuselo. Stačilo by, aby byla zavedená ta pěstounská péče placená. Já jsem tohleto právě říkal... Já jsem totiž byl v jedný diskusi týkající se rasismu a dětských domovů, kde byl i bejvalej ministr školství Liška... Ondřej... A říkal – vy máte úplně pravdu! Škoda, že nejste ministr školství (*smích*). Takže to, no... Ale oni právě teďkons v tom návrhu něco

takovýho podobnýho se jakoby promýšlelo a oni už teďko snad i vznikly nějaký návrhy, který se týkají tý pěstounský péče jako profesionalizovaný instituce placený, takže snad jako výhledově se to uskuteční, což by bylo skvělý.